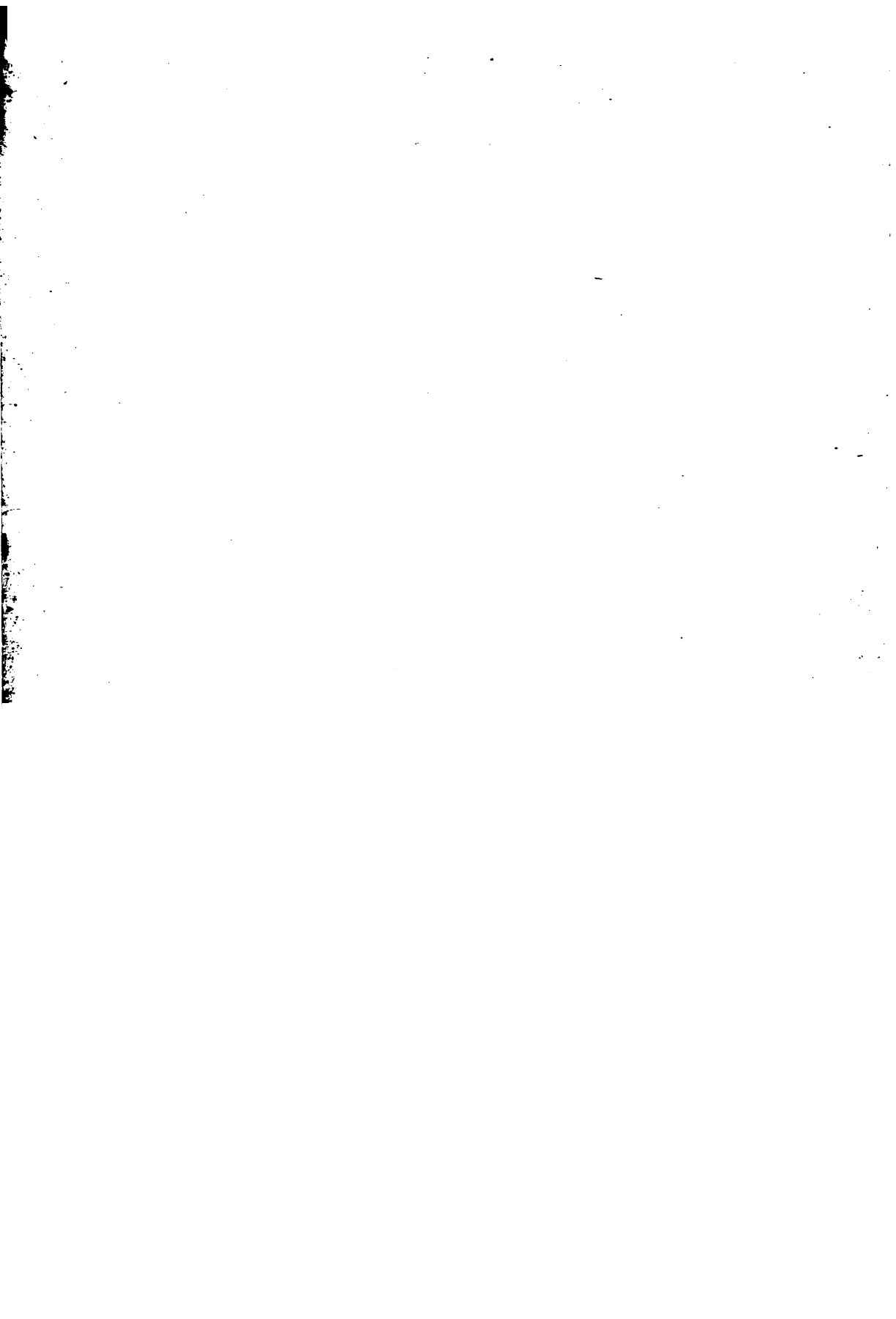

KERESZTÉNY MAGVETŐ

77. ÉVFOLYAM 3. SZÁM — ALAPÍTVÁ 1861-BEN
KIADJA AZ UNITÁRIUS EGYHÁZ

1971

1971. évi 3. szám

KERESZTÉNY MAGVETŐ

77. évfolyam

1971

3. szám

TARTALOM

Augusztus 23 köszöntése	103
Dr. Kovács Lajos	
Ökumenikus törekvések az őskeresztény gyülekezetekben	105
Adatok Toroczkai Mátéről	111
A Béke-Világtanács kiáltványa	114
Az angol unitárius egyház üdvözlete	117

SZÓSZÉK

Nagy Lajos	
Isten nem hagy el engem	118
Brian L. Golland	
Amit kér tőled az Isten	120
Máthé Zsigmond	
Hit és cselekedet	122
Gellérd Imre	
Az én Atyám munkálkodik, én is munkálkodom	124
Dr. Kovács Lajos	
Szükség tinéktek ujjászületetek	125
Imhol vagyok, küldj el engem	128
Szabó Árpád	
Hivatásunk Isten munkatársává lenni	131
EGYHÁZI ÉLET	133
HÍREK	137

KERESZTÉNY MAGVETŐ

ALAPÍTVÁ 1861-ben

MEGJELENIK ÉVNEGYEDENKÉNT

Kiadja az Unitárius Egyház

Postacím: Cluj, Bulevardul Lenin 9

Szerkesztőség: Kolozsvár, Lenin út 9. Telefon: 146—09

Szerkesztőbizottság: Dr. Kiss Elek (elnök), Dr. Kovács Lajos
(felelős szerkesztő), Dr. Erdő János (felelős szerkesztőhelyet-
tes), Szabó Árpád és Szabó Dezső (szerkesztők), Sebe Ferenc
és Dr. Szathmáry János (tagok).

AUGUSZTUS 23 KÖSZÖNTÉSE

Az 1944 augusztus 23-i fegyveres felkelés diadalát, hazánk fasiszta iga alóli felszabadulásának évfordulóját ünnepeljük. Ez a nagy jelentőségű történeti esemény új irányt szabott hazánk fejlődésének, megnyitotta a szabadság és a társadalmi igazság megvalósításának útját, melyért évszázadokon át küzdöttek a román nép és az együttélő nemzetiségek leghaladóbb erői.

Az évforduló alkalmából lelkesedéssel tekintünk vissza arra az útra, melyet a Román Kommunista Párt vezetésével dolgozó népünk megtett a szocialista társadalom építésében. 1944 előtt az elnyomás és kizsákmányolás valóságában éltünk. Erőn felüli munka, éhbér, a munkanélküliség állandó veszélye, kenyér és emberi jogok helyett terror és börtön: ez volt a dolgozók osztályrésze. Az értelmiség nagy többsége hasonlóképpen nélkülözésekkel és megaláztatásokkal teli életet élt s nap mint nap beleütközött abba a megvető magatartásba, melyet az uralkodó osztályok tanúsítottak a nemzeti kultúrával és a nép tehetségeivel szemben. A katonai fasiszta diktatúra és a hitleri Németország oldalán viselt háború időszakáról állapította meg Nicolae Ceaușescu, az Államtanács elnöke, hogy az „Románia jelenkori történetének legsötétebb fejezete. A Németország parancsait végrehajtó katonai fasiszta diktatúra az ország természeti erőforrásai és kincsei kifosztásának politikáját folytatta, az ipart, a mezőgazdaságot és a szállítást a hitlerista agresszív háború szolgálatába állította. A háború éveiben a román nemzetgazdaság tönkrement, az ország erőforrásai kiapadtak.“

A múlt és a háború nyomait népünk kemény harc, megfeszített munka és nagy áldozatok által eltüntette. A felszabadulás óta eltelt 27 év alatt hazánk egy egész történeti korszakot hagyott maga mögött. Sikeresen végigjárta az utat a kapitalizmustól a szocializmusig, a kizsákmányoláson és elnyomáson alapuló társadalmi rendszertől a társadalmi szabadság és igazság rendszeréig. Mélyreható forradalmi átalakulások keretében, a haladás és az emberi méltóság szolgálatában minden újjátrementődött.

Románia Szocialista Köztársaság ma szabad létének 27. évében a megvalósítások gazdag mérlegét mondhatja magáénak az élet minden területén. Országunk elmaradott agrárállamból fejlett iparral és mezőgazdasággal rendelkező erős, gazdag ország lett. Százával épültek új és fon-

tos ipari létesítmények, ezrével kulturális, egészségügyi és művészeti intézmények és tízezérek lakások, úgyhogy a lakosság életszínvonala a múlttal szemben óriási mértékben emelkedett. Ezek a hatalmas átalakulások hazánk nemzetközi kapcsolataiban is fontos változásokat hoztak. Románia, mely a békés együttélés elvének egyik zászlóvivője, ma a világ majdnem valamennyi államával diplomáciai, gazdasági és kulturális kapcsolatokat tart fenn, a nemzetközi fórumokon hallatja szavát, és javaslatait, kezdeményezéseit meghallgatják, nagyra értékelik.

A nép alkotó ereje és vezetői bölcsessége által létrehozott eredmények, megvalósítások mind az embert, az ember szüntelen emelkedését, jólétét és boldogságát szolgálják.

Az a napfényes út, melyre népünk 1944-ben lépett, az Unitárius Egyház és híveinek is az útja, melyet példás kitartással, nyíltan és becsületesen vállaltak. Ez az állásfoglalás nem a megváltozott körülményekhez való kényszerű alkalmazkodást jelentette, hanem népünk nemes törekvéseivel való teljes azonolást, a haza előmeneteléért és a világ békéjéért küzdő erők melletti kiállást. Éppen ezért egyházunkat, híveket és lelkészeket nagy boldogsággal tölt el az a tudat, hogy részesei lehetünk ennek a 27 évre terjedő dicső múltnak, és hogy mindenki közülünk munkájával hozzájárulhatott az országépítés nagy művéhez.

Az évforduló magaslatáról, hitünk fényénél előre is tekintünk, hazánk jövőjének távlataira. Látjuk, hogy az eljövendő években, évtizedekben hazánk és a nép élete még szebbé, boldogabbá válik. Napfényes jövőnk megvalósításának biztosítéka maga a dolgozó nép és a Román Kommunista Párt, az az egyedüli politikai erő, mely biztosítani tudja az ország állandó fejlődését és békéjét.

Augusztus 23-án, hazánk minden állampolgárával együtt, örömmel ünnepeljük a népünk történetére és nemes törekvéseire alapozott új életet. Az elért eredmények és az előttünk álló napfényes jövő távlatai arra indítanak, hogy a hazaszeretet, ember- és világszolgálat szellemében fokozott felelősségtudattal és lelkesedéssel dolgozzunk hazánk további fejlődése és legföltettebb kincsünk: a béke megvédése érdekében.

ÖKUMENIKUS TÖREKVÉSEK AZ ŐSKERESZTÉNY GYŰLEKEZETEK BEN

Köztudomású, hogy az őskeresztény mozgalom kezdeti időszakáról és szervezett közösséggé való fejlődésének első szakaszáról az Apostolok Cselekedeteiről szóló könyv nyújt színes, hangulatos tudósítást. Ennek a könyvnek első felét olvasva, a Jézus halála után apostolokká magasztosult tanítványok nagyszerű missziói lelkülete, diadalmas hite és mozgalmal térítői tevékenységük egy-egy érdekesítő, lenyűgöző mozzanata elevenedik meg előttünk. Szerző történeti tudósításában arról próbál beszámolni, hogy az őskeresztény mozgalom miképpen indult el néhány ihletett lelkű férfi nagyszerű munkája nyomán a maga hódító útján és miképpen jutott el a birodalom fővárosáig, Rómáig. A missziói program az első rész 8. versében van meghatározva, amelyet „a feltámadt és tanítványai előtt 40 napon át megjelent Jézus“ hagyott tanítványaira: „Veszték erőt, minekutána a Szentlélek eljő reátok és lesztek nékem tanúim úgy Jeruzsálemben, mint az egész Judeában és Szamariában és a földnek mind végső határáig“. Az egész könyv lényegében nem más, mint e program öntudatos, diadalmas valóráválásának a szemléltetése. Eszerint a nagyszabású, óriási méretű keresztény missziói munka központja, legfőbb és egyedüli irányító, útmutató, jóváhagyó szerve a jeruzsálemi ősgyülekezet. Ennek az ősközösségnek alappillérei, tartó oszlopai a tanítványok, akik Mátyás választása folytán ismét tizenkettőre egészítődnek ki. Vezetőjük Péter apostol, aki közvetlenül Jézustól nyerte a megbízást a keresztény misszió irányítására, a megingathatatlan fundamentumon a többi tizenegy apostollal együtt való továbbmunkálkodásra.

A mozgalom a legelső időkben a tudósítás szerint Jeruzsálemre korlátozódik. István megkövezése azonban maga után vonja az első üldözést és a mozgalom jeruzsálemi irányítás mellett először Judeára, majd Szamariára terjed át. Péter isteni parancsnak engedelmességgel megtéríti Kornélius pogány századost és ezáltal a pogány-keresztény misszió elindítójává válik. Az Antiochiában megalakult, zsidó- és pogánykeresztényekből álló gyülekezet létezését a jeruzsálemi ősgyülekezet ismeri el; az első missziói út eredményeit, az új pogánykeresztény gyülekezetek megalapítását Pál apostolnak és Barnabásnak a jeruzsálemi gyülekezet előtt kell megindokolnia s jóváhagyatnia, és tulajdonképpen a jeruzsálemi konferencián megállapított apostoli dekrétum által válnak a pogány-

keresztények az egyház teljes jogú tagjaivá. Péter és Pál a tudósítás szerint nem egymással szembenálló, hanem egymással eszményi, lelki közösségekben élő, egymást kiegészítő férfiak, akik különböző területeken működnek ugyan, de mindkettőjük munkája a jeruzsálemi ösgyülekezet irányítása, védelme és ellenőrzése mellett folyik.

Ha azonban az őskereszténységre vonatkozó ránkmaradt többi forrásokat, elsősorban a Pál apostol által írt leveleket, mindenekelőtt a Galatai levél második fejezetét tanulmányozzuk, az őskereszténység kialakulásáról az Apostolok Cselekedeteiről szóló könyv tudósításaival sok tekintetben ellentétes, vagy legalábbis attól igen lényeges pontokon eltérő képet nyerünk.

A bibliakutatás eredményeképpen ma már tisztán áll előttünk az a tény, hogy az Apostolok Cselekedeteiről szóló könyvet egy, a második nemzedékhez tartozó keresztény férfiú írta, olyan időben, amikor a kereszténység már jelentős fejlődési fokot ért el és a legősibb katolicizmus, az egyházzá formálódás első formáit megalkotta. Szerző az eseményeket bizonyos távlatból szemléli; csupán a nagy összefüggések érdeklik; mindazt, ami a mozgalom első időszakában történt, a harmonikus idealizálás szemszögéből mérlegeli, az ellentéteket letompítva közli és egészbenvéve az őskereszténység fejlődéséről egy, a hívő keresztény ember lelkületéből kiáradó eszményi tudósítást rajzol. A könyv forrásai azonban részben egészen ősi időkre nyúlnak vissza és azokból rendkívül értékes anyag választható ki, amely a páli levelekkel együtt arról tanúskodik, hogy az őskereszténység elindulása, fejlődése és fokozatos térhódítása nem ment végbe olyan simán, olyan magátólértetődő természetességgel, olyan egyöntetű, békés, kiegyensúlyozott hangulatban, ahogyan azt az Apostolok Cselekedeteiről szóló könyv a keresztény hit szemüvegén keresztül a második keresztény nemzedék gyülekezeteinek és híveinek bemutatja. A sorok között, ki nem fejezetten, csupán sejtetően, különös szenvedélyek feszülnek; a régi és az új, a szűkkörűség és az egyetemesség élet-halálharcot vívnak egymással. A kereszténység hősi lelki tusák, szenvedélyes vitatkozások eredményeképpen, csupán lépésről lépésre, fokozatosan vált azzá, ami egyik legfőbb jellegzetességévé lett: minden hívő emberhez egyformán szóló örömmüzenetté.

Ezt a folyamatot szeretném ez alkalommal a források alapján főbb vonásaiban feleleveníteni, hogy abból a magunk számára is vonhassunk le egy-két tanulságot.

A Jézus halála után megalakult legelső őskeresztény közösség, Jézus legszűkebb tanítványi köre tudomásunk szerint palesztinai születésű, egész életükben ott élt héberekből állott, akiket a Jézus messiásságában való hit kapcsolt egybe, de akik a zsidó közösségtől még nem szakadtak el; a templomi szertartásokon résztvettek és magukat messiáshívő zsidóknak tartották, akik a Törvény előírásait betartották és a körülméltelkedést gyakorolták. Köztük és a hivatalos zsidó közösség között Jézus halála után komolyabb nézeteltérésekre egyelőre nem került sor. A mozgalom növekedése azonban olyan kérdéseket vetett fel, amelyek az összeközött elkerülhetetlenné tették. Az első nézeteltérés előidézői a gyülekezet úgynevezett hellénistái voltak. Ezek a görögül beszélő diasz-

pora zsidók köréből kerültek ki, akik a birodalom különböző területeiről időlegesen, vagy végleg visszatértek Jeruzsálembe és a fővárosban a számos héber anyanyelvű zsinagóga mellett, több külön, görög anyanyelvű zsinagógával rendelkeztek. Ezek a hellénisták, akik, mint szélesebb látókörű emberek, minden kötöttségük ellenére a palesztinai származású gyülekezeti tagoknál szabadabbak voltak, az evangélium prédikálása iránt is amazoknál fogékonyabbnak bizonyultak; a tanítványok prédikálásán keresztül kiáradó szabadabb, szellemibb, egyetemesebb jézusi vallás jobban vonzotta őket azoknál a zsidóknál, akik a Törvény betűjéhez mereven ragaszkodtak és a fejlődés minden formájával szemben mereveknak, elutasító magatartásúaknak bizonyultak. Ezek a hellénisták az egyetemes keresztény szellem névtelen hősi előfutárai, a legnagyobb tiszteletet érdemlő úttörők, akiknek felmérhetetlen jelentőségük abban áll, hogy a zsidó hagyományoktól magukat elszakítani nem tudó, Törvényhez kötött, egyoldalú, szűkkörű palesztinai tiszta zsidó szemlélettel szemben felfogtak, megsejtettek, megértettek valamit abból az egyetemes szellemből, amely Jézus személyiségéből és tanításából áradt feléjük. Közülük emelkedik ki István, az első keresztény vértanú és minden idők legnagyobb misszionáriusa, Pál apostol is.

István erőteljes, kemény prédikálásával még saját hellenista csoportja egy részét is sértette; ezek bevádolták őt a főpapi tanácsnál azon az alapon, hogy a Mózes által hagyott szokásoknak gyökeres megváltoztatását követelte és azt hirdette, hogy Jézus visszajövelekor a templomot le fogja rombolni. István végeredményében Jézus reformatori, farizeus- és törvényellenes prédikálását hangsúlyozta ki, tehát egy egyetemesebb szellemet képviselt, amiért vállalnia kellett a halált. Ezt a szellemet hirdető István tehát az egyetemes keresztény életfelfogás egyik jelentős alakja, akinek mártírhalála és az annak nyomán meginduló kényszerű szétszóródás nélkül talán a keresztény mozgalom Palesztina határain túl nem terjedt és idővel megsemmisült volna.

A hellénisták közül a legnagyobb, a leghatalmasabb, magasan kiemelkedő személyiség természetesen Pál apostol, aki emberi mértékkel alig mérhető missziói munkásságával és teremtő szellemével a legnagyobb mértékben járult hozzá ahhoz, hogy a keresztény közösség a judaizmus kötöttségeit lerázza és fokozatosan mind nagyobb jelentőségű vallássá fejlődjen. Áll azonban itt is a tétel, hogy a hellénista előfutárok nélkül az ő működésének alapfeltételei nem teremtődtek volna meg. A névtelen hellénistáknak az István halála után Föniciába, Ciprusba és Antiochiába való menekülése két szempontból jelent az őskereszténység életében fordulópontot. A zsidókeresztény ősgyülekezet az Istvánnal kapcsolatos eseményekből azt a következtetést vonta le, hogy fennmaradását veszély fenyegeti, ha a zsidó közösséggel való ellentéte fokozódik; ezért takarodót fújt és a Jézus szelleméből táplálkozó egyetemességre való törekvést ártalmasnak minősítve, a leglényegesebb mózesi törvényekhez, elsősorban a körümetékedéshez való feltétlen hűségét hangsúlyozta ki. Másfelől döntő jelentőségű a kereszténység további fejlődésére ez a szétszóródás, mert ezáltal a Palesztinára korlátozódott mozgalom más vidékekre is kiterjedt. Ezek az üldözés elől menekülő hellénisták teremtik meg az antiochiai keresztény gyülekezetet, amelynek fel nem mérhető

jelentősége abban áll, hogy annak tagjai a keresztény mozgalom történetében először nem csupán zsidókból, hanem pogányokból is tevődtek össze. Itt, ezen a ponton zajlottak le azok a harcok, amelyeknek élén, zsidókeresztény részről Péter és Jakab, pogánykeresztény részről pedig Pál apostol és Barnabás állanak.

A vegyes, zsidó és pogánykeresztényekből álló antiochiai gyülekezet a pogányoktól nem követelte a körülmetélkedést és a Törvény magyarázatát, mint ahogyan a zsidó misszió sem gondolt ilyenre a prozeliták, az „istenfélők“ esetében, akik a diaszpóra zsidók gyülekezeteihez csatlakoztak. A keresztelés szertartása által váltak a pogányok a gyülekezet zsidókeresztényekkel egyenrangú tagjaivá. Az antiochiai vegyes gyülekezet pogány-keresztény tagjai minden bizonnyal elsősorban a zsinagóga körül csoportosuló prozelitákból kerültek ki, akik előtt az egy Isten gondolata már ismert volt és kereszténnyé válásuk ezáltal könnyebben történhetett meg. Tudomásunk szerint a vegyes gyülekezet együttélését az első időkben semmi sem zavarta meg. Zsidó- és pogánykeresztények közös asztaltartásban éltek és egymással minden gátlás nélkül érintkeztek.

A jeruzsálemi gyülekezet figyelmét minden bizonnyal nem kerülte el az antiochiai vegyes keresztény gyülekezetnek a megalakulása. Egyelőre azonban, talán azért, mert a helyzet nem állt előtte elég tisztán, nyílt összeütközésre nem került sor. Nemsokára azonban az is bekövetkezett Pál apostol előtérbe kerülésével és azokkal a térítői eredményekkel, amelyek az ő működése nyomán jelentkeztek. Az antiochiai gyülekezet Pált és Barnabást küldi ki az első úgynevezett missziói útra, amelynek eredménye minden várakozást és reménységet túlszárnyalt. Az első missziói út nagy jelentősége abban áll, hogy annak nyomán megalakulnak az első tiszta pogánykeresztény, vagy túlnyomó többségükben pogánykeresztény gyülekezetek, anélkül, hogy a megtérítettek a körülmetélkedés megtételére és a törvény megtartására kényszerítették volna. Ezzel gyökerében új helyzet állott elő, amelynek lényegét az Apostolok Cselekedeteiről szóló könyv 14. r. 27 verse így fejezi ki: Pál és Barnabás a gyülekezet előtt „elbeszélék, mily nagy dolgokat cselekedett az Isten övelük és hogy a pogányoknak kaput nyitott a hitre“.

Az események ilyen alakulását a jeruzsálemi ősgyülekezet természetesen nem nézhette tétlenül. Jeruzsálemből Antiochiába hivatalos, vagy nem hivatalos jelleggel néhány zsidókeresztény érkezett, akik a pogánykeresztények körében viszályt idéztek elő azzal az érvelésükkel, hogy amennyiben ők nem metéltetik magukat körül Mózes szokása szerint, a messiási útvben nem részesülhetnek. Pál apostol úglátszik nem hivatalos kiküldötteknek, hanem belopózkodott, hamis atyafiaknak minősíti és nagyon keményen ítéli meg őket, akik, amint azt a Gal 2, 4-ben mondja: „alattomban közénk jöttek, hogy kikémleljék a mi szabadságunkat, amellyel bírnunk a Krisztus Jézusban, hogy minket szolgálkká tegyenek“. Pál apostol felháborodása határtalan; a jeruzsálemiek magatartását és propagandáját saját személye és egész életmunkája elleni jogtalan támadásnak minősíti. Minden bizonnyal tisztában van azzal, hogy ez a támadás missziói munkája addigi eredményeit és jövő kilátásait illetően micsoda következményeket rejthet magában. Elkerülhetetlenül szükségesnek látszott azért, hogy Barnabás és egy körülmetéletlen pogánykeresz-

tény társaságában Jeruzsálembé utazzék és ott a gyülekezet előtt minden erejét latbavetve harcoljon ügye igazságáért és visszautasítson minden olyan szándékot, amely az ő addig elért eredményei érvényességét veszélyeztethetné. Pál apostolnak és társainak a jeruzsálemi összejövetelen elért eredménye a kereszténység jövőbeni alakulását döntő mértékben befolyásolta.

A zsidókeresztény álláspont lényegét, amely ellen Pálnak küzdenie kellett, így foglalhatjuk össze: a zsidókeresztény gyülekezet az István megkövezése folytán előállott helyzetben úgy látta, hogy a judeai zsidóság keretein belül csak abban az esetben tarthatja fenn magát, ha a Törvényhez hű marad és minden olyan ténykedést kerül, amely a zsidók részéről megbotránkozásra adna alkalmat. Meg voltak győződve arról, hogy a birodalom különböző területein a Törvénnyel kapcsolatban jelentkező lazább magatartás, a Törvény rendelkezéseinek figyelmen kívül hagyása, a kapuknak a pogányok előtt túl szélesre való tárása és a körülmélteteknek a körülméletlenekkel való bizalmas érintkezése a zsidók előtt a messiási mozgalom hitelének az elvesztését, és a mozgalom lehetlenné válását vonná maga után. Ezen a gyakorlati szemponton kívül egy más szempont is érvényesült; szerintük a pogánymisszió szükségszerűen az evangélium elnemzetietlenedéséhez vezet és az evangélium többé nem marad Izrael kizárólagos ügye, hanem egy minden emberhez szóló üdvprédikálássá válik, amit nemzeti szempontból elfogadhatatlannak tartottak. A zsidókeresztény gyülekezet minden erejével igyekezett kihangsúlyozni azt, hogy a Messiás Izrael számára jött el és hogy az üdvösség résztvevői kizárólag zsidók lehetnek. Ezért a körülméltelkedés szertartásához való ragaszkodásukat elkerülhetetlenül szükségesnek minősítették a jövőre is. A zsidókeresztény gyülekezet azon az állásponton állott, hogy a pogányoknak először zsidókká kell lenniök, hogy keresztényekké válhassanak, mert az üdvösségben való részesülés szükségszerű előfeltétele a Törvény betöltése. Ez az álláspont elszakíthatatlan köteléssel tartotta őket gúzsba kötve. Ezen a felfogáson a jeruzsálemi őskeresztény gyülekezet tagjai nem tudtak s nem akartak változtatni, mert zsidók voltak, és nem segített itt az sem, hogy közben Jézus tanítványaivá váltak.

Ennek a felfogásnak a felülkerekedése ellen Pál apostol minden idegszálával, elkeseredetten, keményen, szenvedélyesen harcolt. A jeruzsálemi gyülekezet vezetői előtt részletesen feltárta azt a munkát, amit addig végzett és azt a nagyszerű eredményt, amit felmutathatott. Erélyesen kikelt minden kötöttség ellen, amely addigi munkája eredményeit bármilyen formában veszélyeztethetné. Hirdette, hogy „aki erős volt Péterben a körülméltelkedés apostolságára, bennem is erős a pogányok között.“ „Magukat egy pillanatra sem adták meg“, és a jeruzsálemi ösgyülekezet, akarva, nem akarva kénytelen volt a kész tényeket tudomásul venni és elismerni, hogy a megtérített pogányok éppenúgy, mint a körülméltetek közössége Istenországára és az üdvösségre egyenlő igényt tarthatnak. A jeruzsálemi konferencia tudomásul vette, hogy Péter a zsidókeresztény, Pál a pogánykeresztény térítői misszió területein teljes joggal munkálkodjék. Egy lényegbevágó kérdés ezáltal tisztázódott és Pál apostol missziójának útjából egy addig el nem intézett probléma kiküszöbölődött.

Nem az történt tehát, amit az Apostolok Cselekedeteiről szóló könyv írója hangoztat, hogy ti. a pogánykeresztény misszió elindítása tulajdonképpen Péter apostol nevéhez fűződik, és hogy Pál apostol végeredményben a jeruzsálemi ősgyülekezet irányítása, vagy jóváhagyása mellett végezte volna pogánymisszióját. A források' tükrében nyilvánvalóvá válik az a tény, hogy Pál apostol a jeruzsálemi zsidókeresztény gyülekezet tudta nélkül, és igen gyakran annak akadályozó tevékenysége ellenére, az események természetes alakulásaképpen teremtette meg a pogánykeresztény missziót és vitte az evangéliumot az akkor ismert világ szinte minden fontosabb területére. A jeruzsálemi összejövetel nehéz harcok és éles viták után azért ismerte el a pogánykereszténység létezését, mert más kiútja nem volt; tulajdonképpen nem tett egyebet, mint egy bevégzett tény tudomásul vett, egy diadalmas tény, mely a kereszténység szent ügyét szolgálta. Mindebben a leglényegesebb az, hogy diadalmaskodott a jézusi szellem.

A dolgok későbbi alakulása végeredményében Pál apostolnak adott igazat; a kötöttségeit magáról lerázni nem tudó zsidókeresztény mozgalom nem bizonyult életképesnek és bizonyos idő elmúltával a kereszténység történelméből el is tűnt.

Viszont a hellenista őskeresztény csoport örök dicsősége, hogy a merev zsidó szemlélet korlátain rést keresett és talált, amelyen át szabaddabb levegő beáramlását tette lehetővé és elindított egy folyamatot, amely egy lépéssel közelebb vitte a keresztény hívők közösségét a jézusi szellem diadalához. Pál apostol a Jézus nyomdokain haladó hellenista őskeresztény csoport szellemi örökségét átvéve és tovább építve, szavakkal és tettekkel határozta meg a hívő ember helyét a földön. Ez a szellem a jézusi lelkeletet tükrözi és az ő tervének áldott kiteljesülését jelenti.

*

A názáreti Jézus egész nyilvános működése alatt szembekerült egy maradi, egyhelyben mozgó, hagyományaihoz és kötöttségeihez görcsösen ragaszkodó szemlélettel. Ez ismétlődött meg István vértanú és Pál apostol esetében is és azután is számtalan esetben a keresztény egyháztörténelemben.

Számunkra ma is időszerű a jézusi szellem egyetemes tartalma. Úgyisintén Pál apostol szavai is, mely szerint „nincs többé görög és zsidó, körülmetélkedés és körülmetéletlenség, idegen, szkitiai, szolga, szabad, hanem minden és mindenekben Krisztus“. Új megvilágításba helyezve az őskereszténység történetét, ma is tanít, int, figyelmeztet; öneszmélésre és önvizsgálatra, magatartásunk és cselekedeteink újból és újból való felülvizsgálására serkent.

Egyházi múltunk nemes alappillérein állva, de a jelen világ gyökerében új szemléletéhez becsületes, tiszta lélekkel kapcsolódva, adva van számunkra az életprogram, Jézus tanításainak szellemében, Pál apostol prédikálása nyomán és sok-sok önzetlen, hősl elkü, önmagában eszményt hordozó elődünk útmutatása szerint. Ez az életprogram megbékélésre és összhangzó, békés együttműködésre törekszik és a hívő emberek életében és cselekedeteiben újra meg újra meg kell nyilatkoznia, felszínre kell kerülnie és irányítónak kell magasztosulnia.

Dr. KOVÁCS LAJOS

ADATOK TOROCZKAI MÁTÉRÓL*

A tizenhatodik századi erdélyi egyházirodalmi kutatások során került a kezembe egy művelődéstörténetileg több szempontból is tanulmányos kolligátum. Ez a marosvásárhelyi Teleki—Bolyai könyvtárban őrzött (f-532 jelzetű) és az egykori református kollégium gyűjteményéből származó kötet, négy — feltehetően egybenyomatott műből áll. Mind a négy Theodor Bibliander, zürichi teológus gondozásában, Bazelben, Oporinus nyomdájában látott napvilágot 1550-ben.

A foliáns első tulajdonságának nyomát a bőrkötésbe préselt iniciálé és évszám őrizték meg (IB 1559). A továbbiakban Toroczka Mátéé majd Valentinus Radetziusé lett. Az utóbbi értékes könyvtárának több tucatnyi emlékével találkoztam egyébként munkám során.

A kötetbe foglalt első három mű török vonatkozású, élen a Korán latin fordításával (Machumeti saracenorum principis eiusque successorum vitae). Másodikként több kimagasló humanista — így L. Vives, N. Cusanus és mások — Korán-kommentárait olvashatjuk (Confutationes legis mahumeticae . . .). Majd a törökökről szóló kortárs leírások legjobbjai következnek (Historiae de saracenorum sive turcarum origine . . .). A vas-kos kötetnek ezt a harmadik tagját Luther előszaván, Giovio Paolo, L. Vives, Sadoleto és mások beszámolóin kívül érdekessé teszi az erdélyi ismeretlen Captivus Septemcastrensis és B. Georgievics leírása is.

Leginkább azonban a kolligátum harmadik tagja hívja magára az érdeklődést (Temporum a condito mundo . . . supputatio). Ebbe a vázlatos, szinte kronológiának tekinthető világkrónikába, az utólagos kiegészítések lehetővé tételére Bibliander üres rubrikációt vezetett be. Nos, az 1540-es rovatnál kezdődően érdekes bejegyzéseket eszközöltek a kötet tulajdonosai: előbb egy ismeretlen professzor, talán éppen az, akinek a nevét az IB iniciálé jelzi. Jól olvasható írásával főleg a rendhagyó természeti tűnemények emlékét igyekezett megöröklíteni. Így pl. az 1540. évi teljes napfogyatkozásét, az 1554-es kegyetlen pestisét (pestis acerba), üstökösök feltűnését 1555-ben, majd pedig három évvel később stb. Ezekon kívül az erdélyi história legkiemelkedőbb eseményeit is feljegyezte (ami azt is jelenti, hogy kilétét előbb-utóbb tisztázhatjuk majd.).

* Unitárius lelkész és püspök (1553—1616).

Tanulságosabbak azonban Toroczkai Máté jegyzetei. Mindjárt az első közülük tisztázza születésének évét: „1553. *Hoc Anno ego natus sum Matth. Torozkaj*“. Ilyenformán kiderül, hogy a Szinnyi által ismertetett időpontban — 1579-ben — Toroczkai már huszonhat éves kellett legyen.

A továbbiakból azt is megtudjuk, hogy viszonylag fiatalon — tizenhét éves fejjel — vetette bele magát a hitújítás küzdelmeibe, mégpedig a jelek szerint, kezdettől fogva az unitarizmus oldalán. Amikor ugyanis azt olvassuk az 1570-es évnek megfelelő rubrikában, hogy „18 octobr. varadinum profectus unde exactis septem mensibus pulsus sum propter verbum dei“, nehéz a Nagyváradról igeihirdetése miatti elűzetés mögött nem gondolni a történelmi fejleményekre. Arra, hogy két hónappal Toroczkai menekülése előtt halt meg az unitárius felekezet protektora, János Zsigmond.

Az életrajzi teljesség kedvéért jegyezzük még fel az utolsó bejegyzést is 1578-ból, ahonnan kiderül, hogy november 19-én feleségül vette Bessenyei Jakab leányát. Az após valószínűleg azonos a házaseskerszerző egykori tasnádi iskolamesterrel, s talán éppen a szellemi életben már biztosabban forgó vő eszközölte ki két évvel a házasságkötés után az azelőtt tizennyolc évvel íródott művecske kiadását.

A bejegyzések mindenképpen néhány támpontot adnak Toroczkai Máté élete első négy évtizedének ismeretéhez. Eddig tudniillik Kénosi Tózsér munkájából csak annyi derült ki, hogy Toroczkai 1594-ben a küküllői kerületben, 1595-ben szülővároskájában, Torockón, 1597-ben pedig Kolozsvárt lelkészkedett, illetve 1601-el kezdődően superintendens lett. Valamivel korábbi időszakból ismertet meg bennünket tartózkodásának — s valószínűleg működésének — néhány állomásával a méltán híres Toroczkai-kódex egy-egy bejegyzése (1579: Vásárhely és Udvarhely, 1583—1587: Torda, 1588—1593: Radnót: vö. RMKT XVII/IV. 553.) — A fent bemutatott három adat (1553, 1570, 1578) szerencsésen egészíti ki az életrajzot.

A Bibliander-kötetnek van azonban még egy eszmetörténeti jelentése, s talán leginkább ez vezet Toroczkai felé. A kortárs és harcostárs Neuser Ádám éppen a Bibliander-féle Korán kiadáshoz ír glosszákat. A Gyulafehérvárott megjelent Dávid-féle bibliamagyarázatban olvassuk — „Az Alkoránban a toeroekoeknec Bibliaiban nem talalod azt, hogy Christus az eloe Istennek fia legyen“. Az unitáriusok kezén tehát a mohamedanizmus érvként szolgált a trinitarizmussal szemben. Talán nem hibázunk tehát, ha a szóban forgó kötetben Toroczkai Máté bátor vallási nonkonformizmusának egyik eszmetörténeti forrását látjuk, a vallástörténeti és filológiai kutatásokra hagyva forrás és életmű kapcsolatának vizsgálatát.

*

A Bibliander-féle kötetten kívül kevés adat árulkodik egyébként Toroczkai bibliotékájáról. *Erasmus* Adagia-jának egy Székelyudvarhelyt, s a parafrázisok 1524-es bázeli kiadásának Kolozsvárt levő példányairól tudok. Az utóbbit 1584 decemberében vásárolta Tordán. A kötet utóbb Göcs Pál tulajdonába ment át. Az új poszessor bejegyzéséből kiderül, hogy 1619-ben vette a könyvet Toroczkai özvegyétől. (Kelemen Lajosnak

a Keresztény Magvető 1916. évi folyamában közölt adatai értelmében tehát a superintendens halála után három évvel). Megtudjuk továbbá azt is, hogy a parafrázisokon kívül A. Marloratus protestáns író valamelyik művét is megvette Toroczkainétól Göcs.

Hármat Toroczkai könyvei közül, a szebeni Bruckenthal-múzeum könyvtára őriz: egy Calepinus szótárt, Kling Melchior, tizenhatodik századi jogásznak a házasságról szóló traktusát (*Matrimonialium causarum*. Frankfurt, 1559) és vele egybekötve Sleidanus vallástörténeti művét (*De statu religionis Strassburg*. 1559), valamint Rupertus, tizenkettedik századi német teológusnak az Apokalipszis Könyvéhez írt kommentárját (Nürnberg, 1526).

A BÉKE-VILÁGTANÁCS KIÁLTVÁNYA

Mi, a béke hívei, akik 124 országból, 30 nemzetközi és több mint 200 nemzeti szervezet képviselőjében gyűltünk össze Budapesten — felhívást intézünk minden néphez, minden jóakarató emberhez, s nyomatékosan felhívjuk őket arra: egyesítsék erőfeszítéseiket a békéért és a nemzeti függetlenségért, valamint az imperializmus és a háború ellen vívott harcban.

Az emberiségre tengernyi szenvedést zúdít a fegyverkezési verseny, a nukleáris, a vegyi- és a biológiai fegyverek felhalmozása, az éhség és a tudatlanság. Még ma is fenyegetik a háborúk és a vérengzések szörnyű szenvedései; ma is népeket űznek el szülőföldjükről; népek válnak a gyarmatosítás és a fajüldözés áldozataivá.

A jövő azonban a népek tetteitől függ. E tettek függvénye, hogy az ellentétek kiéleződnek, vagy rendeződnek, hogy fegyverkezés vagy általános és ellenőrzött leszerelés; hogy nyomor vagy társadalmi fejlődés, önrendelkezési jog és nemzeti szuverénítás lesz-e része minden népnek, a világ minden részén.

Az 1969-es berlini béketalálkozó óta a béke erői nagy sikereket értek el; soraink szélesebbé váltak és növekedett tekintélyünk is.

Vietnam, Laosz és Kambodzsa népeinek hősi helytállása az Egyesült Államok indokínai agressziójával szemben, s különösképpen a Dél-Laoszban az agresszorokra mért vereség, az Egyesült Államokban a Nixon-politika ellen, a béke érdekében kifejtett tevékenység, a növekvő támogatás, amelyet az egész világ nyújt Indokína népei igaz ügyének győzelméhez — mindez rendkívül jelentős hozzájárulás a népek békéjéért és nemzeti függetlenségéért vívott harchoz. Támogatjuk a Dél-vietnami köztársaság ideiglenes forradalmi kormányának legutóbbi, a párizsi tárgyalásokon tett javaslatát, valamint a Laoszi Hazafias Front és a Khmer Nemzeti Egységfront javaslatát, amelyek az indokínai békés rendezés észszerű alapját képezik. Az arab országok erőfeszítései, amelyeknek célja a közel-keleti válság politikai rendezése, az ENSZ 1967. november 22-i határozatának tiszteletben tartása alapján, valamint az izraeli agresszió maradványainak felszámolása, a palesztinai arab nép törvényes nemzeti jogainak és önrendelkezési jogának biztosítása, megfelelő alapot nyújt arra, hogy felszámoljuk a nemzetközi feszültség egyik veszedelmes tűzfészékét.

Afrikában a néptömegek harca erősödésének és — különösen a portugál gyarmatokon folyó fegyveres harcokat illetően — a nemzeti felszabadító mozgalom szélesedésének lehetünk tanúi.

Latin-Amerika haladó, nemzeti erőinek jelentős sikerei — különösen, amelyet Chilében értek el, — ösztönzést jelentenek valamennyi nép számára a világnak ezen a részén.

Országok szabadították fel magukat az imperialista tőkés uralma alól azzal, hogy visszaszerezték saját természeti kincseiket. Új lépések születtek a béke és a népek biztonsága felé. A Szovjetunió és a Német Szövetségi Köztársaság, valamint a Lengyel Népköztársaság és az NSZK között megkötött szerződések megalapozták az európai helyzet normalizálódását. E lépések a szocialista országok következetes béke-erőfeszítéseit bizonyítják, s azt, hogy Nyugat-Európa bizonyos körei a politikai realizmus felé közelednek.

Az atomfegyverek elterjedésének megakadályozásáról szóló szerződés életbe lépett; a világ legtöbb állama aláírta azt a nemzetközi egyezményt, amely megtiltja, hogy a tengerek mélyén atomfegyvereket helyezzenek el. A Szovjetunió és az Egyesült Államok között tárgyalások folynak a stratégiai fegyverek korlátozásáról. A biztonság és az együttműködés kérdésével foglalkozó európai konferencia gondolata megértéssel és támogatással találkozik. Mégis súlyos veszélyek fenyegetik a békét és a népek biztonságát.

Az indokínai háború kiterjesztése, a közel-keleti feszültség fennmaradása az imperialista politika agresszív irányzatának erősödését tanúsítja. Az amerikai imperializmus világalomra tör, beavatkozik más népek ügyeibe, megsérti a törvényes jogokat és a szuverénitást, rá akarja kényszeríteni akarátát a világ nagy kiterjedésű részeire. Az Egyesült Államok egyrészt támogatja az izraeli kormány annexió álláspontját, másrészt minden közvetlen és közvetett eszközt felhasznál arra, hogy nyomást gyakorolhasson az arab országokra, hogy megsértse törvényes jogait, s ezzel akadályozza a közel-keleti válság rendezését. Támogatja a portugál gyarmatosítókat, akik pusztító háborút viselnek Mozambik, Angola és Bissau-Guinea népei ellen. Az imperialisták támogatják a gyarmatosítók beavatkozási kísérleteit a független Guineába. Dél-Afrika fagyűlölő rendszereire támaszkodva és katonai támaszpontokat létesítve az Indiai-óceán szigetein, veszélyeztetik e területek országait. Az amerikai imperializmus megsokszorozza provokációit a Kubai Köztársaság és a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság ellen. Aláaknázza a haladó rendszereket, s akadályozni igyekszik a függetlenségi mozgalmakat Latin-Amerikában. Bátorítja a revansista mozgalmat a Német Szövetségi Köztársaságban s a militarizmus újjászületését Japánban.

Azok a súlyos események, amelyek évbe borítják Kelet-Pakisztánt, azt követelik a béke híveitől, hogy szolidaritási akciót kezdeményezzenek a vérengzések megszüntetéséért és a menekültek segítéséért.

A katonai kiadások — amelyek az infláció és a nyomor forrásai — mind elviselhetetlenebb terhet jelentenek a világ gazdasága számára. Az utóbbi öt évben az Egyesült Államok körülbelül 400 milliárd dollárt költött katonai célokra. A nukleáris fegyverek ereje — nem számítva a többi tömegpusztító fegyver erejét — 20 év alatt a világon több milliószo-

sára növekedett. Ennek ellenére folytatódik a még pusztítóbb erejű fegyverek kutatása. Reális a veszély, hogy fellángol a világháború tüze.

Létfontosságú feladata a béke valamennyi hívének a katasztrófa megakadályozása. Az imperializmus agresszív politikájával mi a béke aktív védelmét, a nemzetközi biztonság megerősödéséért folytatott harcot állítjuk szembe. Most azt tartjuk legfontosabbnak, hogy Indokínában felszámoljuk a háborús tűzfészkeket, az Egyesült Államok és csatlósainak csapatai azonnal, teljes számban vonuljanak ki a világ e részéről, s hogy a Közel-Keleten meghiúsítsuk az Egyesült Államok és az izraeli kormány agressziós politikáját.

Követeljük, hogy világkonferenciát hívjanak össze a leszerelés problémáinak megtárgyalására. Támogatjuk azt a javaslatot, hogy üljön össze az öt atomhatalom konferenciája, s konkrét intézkedéseket fogadjon el a nukleáris leszerelés érdekében. Követeljük a vegyi- és bakteriológiai fegyverek betiltását és a fegyverkészletek elpusztítását.

Harcolunk a külföldi katonai támaszpontok megszüntetéséért és a katonai szövetségek felbontásáért. A katonai kiadások csökkentése jelentős erőforrásokat szabadíthatna fel, amelyeket a haladás és a fejlődés érdekében lehetne hasznosítani. Követeljük, hogy szerezzenek érvényt az ENSZ határozatainak, amelyek a még fennálló gyarmati rendszerek, valamint a faji megkülönböztetés minden formájának megszüntetésére vonatkoznak.

Javasoljuk: valósítsanak meg olyan európai biztonsági és együttműködési rendszert, amely a második világháború végén kialakult határok elismerésén alapszik. Javasoljuk, hogy olyan kapcsolatokat teremtsenek Európa valamennyi országa között, amelyek figyelembe veszik a nemzetközi jog szabályait.

Biztosítani kell az ENSZ egyetemlegességét azzal, hogy azokat az országokat is felveszik a szervezetbe, amelyek még nem tagjai.

E követeléseket minden békeerő magáénak vallja. A tapasztalatok bebizonyították, hogy a béke erőinek egysége a siker záloga. Vonatkozik ez az indokínai amerikai agresszió elleni harcra s arra a folyamatos támogatásra is, amelyet a nemzeti függetlenségükért küzdő népek harcához nyújtunk. A béke és az együttműködés előmozdításában támaszt jelent számunkra a szocialista országok és más — köztük az el nem kötelezett — országok politikája. Mozgalmunk ereje egyetemlegességében rejlik.

Az ember új energiaforrásokat vett birtokába. Harcban áll a természet erőivel, meghódítja a világot s le tudja győzni az éhséget, a betegséget. Saját cselekedeteitől függ, hogy megszabaduljon a fegyverkezés terhétől és attól a csapástól, amit a háború jelent.

Kezünket nyújtjuk mindazoknak, akik lelkiismereti kérdésnek tekintik az emberiség sorsának alakulását. Jelszavunk ma: összefogás, akcióegység!

A háború az ember rabszolgaságát jelenti. A béke a szabadságot hozza meg számára*.

* A Béke-világtanácsnak f. év május 16-án Budapesten tartott közgyűléséből.

AZ ANGOL UNITÁRIUS EGYHÁZ ÜDVÖZLETE

Mi, az Angol Unitárius Egyház Főtanácsa, 1971 április 16—20 napjain Birminghamben tartott ülésünkből meleg üdvözetünket küldjük a Romániai Unitárius Egyház Püspökének, Főtanácsának és híveinek.

Hosszú időn át szokás volt évenként küldeni ilyen testvéri üdvözetet, de ez a mostani kiemelkedik a többiek közül, mivel éppen 150 évvel ezelőtt küldötték elődeink az első üdvözetet az erdélyi unitárius egyháznak. Mint a világ legrégebbi unitárius egyháza, méltán lehetnek büszkéek múltjukra, melynek koronája volt az 1968-ban tartott 400 éves évforduló ünnepe.

Országunkban is évszázadok óta nagy számban voltak, akik tanúságot tettek az unitárius hit mellett. Ők hozták létre azokat az egyházközségeket, melyek több mint két évszázadon át a lelkiismereti szabadság és valóságos türelem alapján állottak, és melyek hűségesen hordozták az unitárius nevet, de voltak olyan vallási közösségek is, amelyek az unitárius elnevezés nélkül szolgálták az unitárius eszméket. S bár ezek az egyházközségek keresték az egymással való társulásban az egységet és a kölcsönös támogatást, mégis csak 1825-ben tudták létrehozni jelenlegi egyházi szervezetünket.

Az angliai unitáriusok csupán ezt megelőzőleg szereztek tudomást az erdélyi unitáriusokról, de ettől kezdve fokozatosan kialakult az a szoros kapcsolat, mely ma összeköt minket. Azóta egyházaink közötti hivatalos képviseltek és magánlátogatások száma állandóan növekedett. 1821 április havában küldötték elődeink Angliából az erdélyi unitáriusoknak az első üzenetet latin nyelven: „Unitariorum in Anglia fides, historiae et status praesentis brevis expositio“ címen, mely egyben rövid beszámolót nyújtott az angol unitáriusok történetéről és vallásáról. Illő tehát, hogy 150 év múltán megemlékezzünk erről az eseményről és örvendezzünk annak a hitnek és barátságunknak, mely ma is változatlanul és szilárdan fennáll közöttünk és összekapcsol.

Imádkozunk és dolgozunk, hogy ez a barátság örökké fennálljon, és ez a hit ihlessen mindnyájunkat és az utánunk jövőket Istenországára szolgálatára, amely után vágyunk és amelyet megvalósítani törekedünk.

ARNOLD GRAVES
elnök

BRIAN L. GOLLAND
főtitkár

SZÓSZÉK

ISTEN NEM HAGY EL ENGEM

„Én Istenem, én Istenem, miért hagyál el engemet!“ ily kifejezésre csak a fájdalomban elkeseredett szív fakad. És Jézusnak szíve el lehetett keseredve, annyi hálátlanságot tapasztalt az emberek részéről. Mindezeket híven feljegyezve találjuk az evangéliumokban. Akadtak írásmagyarázók, kik alapigénkből azon következtetést vonták, hogy Isten az ő fiát a szenvedés ama pillanataiban csakugyan elhagyta volna. Helytelen következtetés, mert Isten az embert el nem hagyja. Nem hagyta el Jézust, mutatja egész élettörténete. Mindezekről Jézus meg nem feledkezhetett még a kereszfán sem; de nem is feledkezett meg, hanem mint maga is szenvedő, felhossa a 22. Zsoltár 2. versét, melyben egy jámbor ember szenvedései között, emberi módon panaszol. Panaszol Jézus is, hiszen ember volt, s mint ilyen, szemben a nagy hálátlansággal, szívében a fájdalom érzésének, ajkán a fájdalom kifejezésének, habár pillanatra is, habár olyan kevés szóban is helyet ad. És ha másfelől tekintjük tanításaiban azt a szellemet, mellyel követőit az Istennek gondviselése felől megnyugtatóni kívánja: akkor valóban nincs okunk kétkedni abban, hogy Jézus az Istennek gondviselésében csak egy pillanatra is kételkedett volna. Maga a 22. Zsoltárban említett szenvedő sem hiszi, hogy Isten elhagyta volna őt, minthogy a következő versek teljesek az Istenbe helyezett bizalom és reménység kifejezéseivel.

Hogy Isten Jézust ama válságos percekben elhagyta volna, azért sem hihető, mert ez ellenkeznék az Istennek mindenütt-jelenvalóságával (Zsolt 139, 7—8). Hogy ez az Isten csak Jézus keresztfáján ne lett volna jelen, ez valóban tőlünk hozzá illetlen gondolat! De ellenkeznék az ő szentségével, igazságával is, mely a jókat jutalmazza, — és ellenkeznék az ő bölcsességével is, mely szent célját pillanatra sem veszélyeztetheti, mi pedig azáltal történik, ha Jézust, a legártatlanabb embert halálig való engedelmességben, a legszentebb ügyért, az emberi nemzet üdvözítéséért kiállott halálküzdelseiben a kereszfán elhagyta volna.

Nincs közöttünk egyetlen hívő ember is, aki az Úrnak áldásaiban ne részesült volna. Tőle vett életet, egészséget, földi vagyont és örömeket; tőle vett szívet, mely a szépért hevülni tud; a lelket, mely a szívnek érzését és a léleknek gondolatját mennyországra irányozza, üdvösségre vezérli. Ennyi tapasztalt jószág, szeretet ellenében bizony csak a hálátlan mond-

hatja, hogy Isten elhagy minket. Isten még az oktalan állatokat, a mezőnek füvét sem hagyja gondviselése nélkül, azt mutatja a tapasztalás s azt tanítja Jézus. (Mt 6,26—30).

Hogy olykor késik a segedelemmel, kérésünket azonnal nem teljesítvén, ez nem azt teszi, mintha Isten elhagyott volna. A legkevesebb hívőnek válnék hasznára, ha azonnal megnyerné, amit akar az Istentől, mint nem válnék egészségére a betegnek az a pohár hideg víz, mely után lázas állapotjában úgy esendik vala. A mi értelmünk korlátolt, az Isten pedig egyedül bölcs és mindentudó; mi önzők vagyunk, az Isten pedig igazságos; s éppen azért, ha olykor késni látszik a segedelemmel, az onnan van, mert még nem látja idejét, — annak idejében pedig, midőn méltók lettünk segélyére, s a segedelem helyén van, akkor kíván segíteni, mindenekre nézve igazságosan, úgy, hogy segélye által mind a mi javunk, mind az ő isteni dicsősége növekedjék.

Hogy olykor a jámbor szenved, ez sem azt teszi, hogy az Isten elhagyott volna. Avagy honnan tudjuk mi, ki a jámbor, ki az igaz? Mi az erkölcsiségéről, a külső és egyes tettekből ítélünk, s tán ezeknél sem minden részrehajlás nélkül; a belső indokokat nem látjuk, pedig ezektől függ a cselekedet erkölcsi becse. Csak Isten, ki a sziveket s veséket vizsgálja, tudja, kik vagyunk és mit érünk, de mi nem tudjuk, ítéletünkben mások erkölcsiségéről csalatkozhatunk; következőleg Istent nem vádolhatjuk, hogy az igazakat elhagyná. De tegyük fel, hogy az igazakat és szenteket is olykor szenvedni, nyomorogni engedi, sőt megcsapdossa az ő vesszőjével: vajon elhagyást jelent-e ez? Oh nem!

„Akit szeret az Úr, megdorgálja, megostoroz pedig mindent, akit fiává fogad“ (Zsid 12,6). Azt mondjátok talán ezekre: meglehet; hanem a mi emberi gondolkozásunk még sem találja illőnek Istenhez, nyomor és szenvedés által javítani, midőn ezt mindenhatóságánál fogva ezek nélkül is tehetné. Avagy nem adhatna-e rózsát tövis nélkül, örömet bűbánat és boldogságot szenvedés nélkül? Engedjétek meg, hogy e kérdésre egy más kérdéssel feleljek. Vajon nem szebb, nem illőbb lenne-e áldásaiban imádni az Istent, mint csapásaiban? Nem helyesebb lenne-e szabad elhatározásból, a jó iránti szeretetből lehajolni a jóhoz, az erényhez, mint a vessző alatt javulni meg? Ez bizonytal szebb, helyesebb lenne; hanem mi nem cselekszünk. Az Úrnak áldásait elveszjük számtalanszor anélkül, hogy szívünk felbuzdulna, ajkunk megnyílnék Isten dicséretére.

Kedves híveim! Dolgoznunk kell, hogy a test és lélek erőit kifejtsük, munkálkodásunk mellett a mindennapi kenyérért imádkozunk, — és hajoljunk meg az Úr előtt.

Mindezeket Isten jól tudja, s csak azt teszi velünk, amit tennie kell, amit bölcsességénél fogva jónak lát, midőn a szenvedés iskolájában tanít meg a mi kötelességeink teljesítésére, mely által a gondviselés célját éri, avagy nem jótétemény, nem hálaakra érdemes-e?

Oh igen! s ezért a jó keresztény nem is fél, tudván, hogy Isten vele nagyon (Zsolt 33,4). Nem csügged el a szenvedés idején, tudván, hogy sok megpróbáltatás által kell Istenországába mennünk (Ap Csel 14,22). Bízunk Istenében, s ha tán egy percre a fájdalom túlnyomó érzetében zúgólnék is, már a következő pillanatban csak Istenbe helyezi bizalmát, mint Jézus a keresztfán.

Ezen meggyőződés indítson egyfelől buzgó hálaadásra a múlt és jele-
nért, másfelől bizalomra Isten iránt. Minthogy pedig az isteni gondviselés
sokszor emberek által is működik, törekedjünk magunk is előrehaladni,
testi és lelki tehetségeinket kifejteni, gyakorolni. Igyekezzünk a ránkbízott
kincsekkel híven sáfárkodni, embertársainkat szeretni, hogy így általunk
is dicsőíttessék az isteni gondviselés.

Amen.

NAGY LAJOS*

AMIT KÉR TŐLED AZ ISTEN

Mik 6,8

Mi unitáriusok szeretjük hangoztatni, hogy a kereszténységet legegyszerűbb és legérthetőbb formájában prédikáljuk s gyakoroljuk. Felmerül ezzel kapcsolatosan a kérdés, hogyan foglalhatjuk össze, miképpen határozhatjuk meg a keresztény vallás lényegét egyetlen szabályban, melynek alapján a hívő embereknek élniök kellene mindennapi életüket. Azt hiszem, hogy legtöbbször a jézusi két főparancsolatot jelölnék meg ilyen egyetlen, iránymutató szabályként: „Szeressed azért az Urat, a te Istenedet teljes szivedből, teljes lelkedből, és teljes elmédből és teljes erődből... Szeresd felebarátodat, mint magadat“ (Mk 12,30—31). Azt mondhatjuk, hogy ez Jézus tanításának a lényege, ez az ő öröme; ez a kereszténység legegyszerűbb és legérthetőbb összefoglalása. És ha arra összpontosítjuk minden erőnket, hogy ezt az örömet hirdessük, ahelyett, hogy a bűnről, helyettes elégtételről, vagy megváltásról beszéljünk, akkor gyülekezeteink tagjai nagyobb figyelemmel hallgatnának minket.

Tudjuk, hogy mit értett Jézus a felebarát szeretetén, de a „szeretet“ fogalma ebben a században sok tekintetben olyan értelmet nyert, hogy az a rokonszenvnél nem sokkal jelent többet, és az „Isten szeretete“ is bővebb magyarázatot, felvilágosítást igényel. Isten szeretete nem csupán értelmi állásfoglalást jelent, hanem jelenti az ő akaratának elfogadását és tényleges cselekvését; jelenti az életnek egy meghatározott módon való gyakorlását, úgy annyira, hogy Jézusnak ez az egyszerű tanítása is több vonatkozásban magyarázatot kíván.

Sokat gondolkodtam azon, vajon a Bibliában nem találhatnánk-e egy más tanítást, amely éppen ilyen egyszerű formában fejezi ki a Jézus által hirdetett és gyakorolt vallás lényegét. Végül arra a következtetésre jutottam, hogy van egy ilyen mondás az egyik ótestamentumi prófétánál, aki Jézus előtt 700 évvel élt, gondolkozása és kifejezésmódja bizonyos tekintetben éppen annyira különbözik a Jézus gondolkozás- és kifejezésmódjára.

Megjelent a Keresztény Magvető I. kötetében.
1861. 68—79; rövidített szöveg.

tól, mint amilyen különbség van Jézus és miközöttünk. Sok minden van az Ótestamentumban, ami nekünk talán nyersnek, zordnak és idegennek tűnik, amit nem tudunk megérteni a korabeli háttér és környezet hosszas tanulmányozása nélkül, mert a nagy időbeli távolság különböző felfogásokat és szokásokat tükröz. De mégis találunk bennük tanításokat, amelyek olyan világosak és érthetők, mintha csak tegnap hangzottak volna el, vagy íródtak volna le, mintha azok inkább szólnának a 20. századi emberhez, mint a Jézus előtt 6, 7, vagy 8. századdal élt judeai férfiakhoz vagy nőkhez.

Ez a tanítás, amelyre utalok, Mikeás próféta könyvében található, aki kb. 725 évvel Jézus előtt született. Mikeás Ézsaiás próféta kortársa volt, vidéken lakó tanító, aki gyűlölte a nagy városokat és azoknak erkölcstelen, bűnös életét keményen ostromozta, sokkal inkább, mint bármelyik ótestamentumi próféta; népe társadalmi és gazdasági élete megjavítása érdekében küzdött. Igazságosságot követelt az egyszerű emberek részére, akik teljes mértékben ki voltak szolgáltatva nagybirtokos, gazdáknak. Erőtlen ellenzője volt minden szertartásnak, minden előjognak és kivételezésnek. Működéséről és tanításairól csupán rövid feljegyzés maradt ránk, abban találjuk a felolvasott verset is, amely így kezdődik: „Megjelentette néked, óh ember, mi legyen a jó“. Aztán a figyelmeztetés így folytatódik: „És mit kíván az Úr te tőled? Csak azt, hogy igazságot cselekedjél, szeressed az irgalmasságot és alázatosan járd a te Isteneddel“. Ez egy olyan üzenet és figyelmeztetés, melyet minden biztonnal mindenki megért, aki hallgatja és őszintesen helyesnek, igaznak ítéli. Mert minden ember képes különbséget tenni aközött, ami jó és ami rossz. Nincs értelme azzal érvelni, hogy a gonosz cselekvés tévedésből vagy tudatlanságból származik. Isten kezdettől fogva megmutatta, mi az igaz, mi a helyes, mi a szép és mi a jó. Csupán azt kívánja tőlünk, hogy gyakoroljuk Istentől kapott előjogunkat és válásszuk azt az életösvényt, amely az általa megjelölt irány felé vezet minket, s legyen elég akaratunk és erők annak cselekvésére.

Mikeás a vallás lényegétől idegen szertartások ellen is prédikált. Támadta azt a felfogást, mely szerint Isten megelégszik azzal, ha az ember a szokásos áldozatokat bemutatja előtte. „Mivel menjek eleibe az Úrnak?“ — kérdezi Mikeás. „Hajlongjak-e magasságos Istennek? Égő áldozatokkal menjek-e elébe, esztendő borjakkal? Kedvét leli-e az Úr ezernyi kosokban, vagy tizezernyi olajpatakokban? Elsőszülöttemet adjam-e vétkemért, vagy méhemnek gyümölcsét lelkemnek bűnéért?“ Nem, felelte háttározottan, mindezek az áldozatok értéktelenek és értelmetlenek. „Mit kíván te tőled az Úr? Csak azt, hogy igazságot cselekedjél, szeressed az irgalmasságot, és, hogy alázatosan járd a te Isteneddel“.

Ez a tanítás meggyőződés szerint számunkra ma is időszerű, mára is érvényes üzenet. Istenországát nem lehet egyetlen vallás vagy szekta keretén belül megtalálni, nem lehet egyetlen csoport vagy közösség birtoka. Az Istenországába vezető út azok számára áll nyitva, akik igazságosan cselekszenek, szeretik az irgalmasságot és alázatosan járnak felebarátaikkal és Istennel. Nincs szükség semmilyen dogmára, vagy bármilyen különleges szertartás gyakorlására. De van valami, amit mindnyájan fel-

fogunk és megértünk, amit szívünk mélyén nagyon jól tudunk azzal kapcsolatban, hogy mi a jó, és melyik az Istenországába vezető út.

Az Ótestamentum időszakában a Prédikátor és Jób könyve egyes részeinek írója szkepticizmust tanított és érveik részben meghallgatásra is találtak egyes csoportoknál. De a héber nemzet szíve mélyén nagyon jól tudta, hogy nincs igazuk s kétségek és érvelések útvesztőin is keresztül látott és el tudott jutni az igazsághoz. Tudták, hogy Isten céljai, minden elmentéses látszat dacára is, jók, hogy a Törvény nem csupán hasznossági elveken felépülő erkölcsi szabályokból áll, hanem a vallás igazságainak szikrái ragyognak benne.

Hisszük, hogy Isten a szeretet Istene és a héber próféták voltak az elsők, akik ezt a gondolatot felfogták és tovább fejlesztették. Nem Isten választotta ki őket; ők választották maguknak Istent. Mi a keresztény hagyomány világában nőttünk fel, de ez a hagyomány mérhetetlenül sokat köszön a héber vallásnak. Maga Jézus is az ótestamentumi törvény tanításain nőtt fel. Amint mondotta, nem azért jött, hogy a törvényt eltörölje, hanem, hogy betöltsse. Mikeáshoz hasonlóan különbséget tudott tenni a tiszta búza és a konkoly között; különbséget tudott tenni az élettelen vallási gyakorlatok és a tiszta lelki áldozat között. Számára az volt döntő, ahogyan minden ember Isten színe elé járult.

Meg vagyok győződve arról, hogy új vallásos tanításra nincs szükségünk. Mikeás figyelmeztetése, Jézus evangéliuma ma is olyan friss és időszerű, mint amilyen évezredekkel ezelőtt volt. A baj csupán az, hogy ezt a tanítást átszötte, bonyolulttá tette a körülötte kialakult hagyomány s a dogmák sora. A mi feladatunk, hogy mindebből megragadjuk a tiszta és mindig érvényes üzenetet. Újra meg újra hangoztatnunk kell, hogy az „égőáldozat“ ma is értéktelen és értelmetlen Isten szemében, mert „Megjelentette néked, oh ember, mi legyen a jó, és mit kíván az Úr te tőled! Csak azt, hogy igazságot cselekedjél, szeressed az irgalmasságot és, hogy alázatosan jársz a te Isteneddel.“ Ámen.

BRIAN L. GOLLAND

az angol unitárius egyház főtitkára

HIT ÉS CSELEKEDET

Jak 2,24

Alapigénk olyan, mint egy fogós kérdés, melyre a helyes feleletet azért nehéz megtalálni, mert úgy van megszerkesztve, hogy tévútra vezesse a felületes gondolkozót. Olyan ez az íge, mint egy kelepce, mint egy labirintus, melybe aki beletéved, többé nem találja meg a kivezető utat. Szinte sugalmazza az apostol elmélkedése, hogy szembeállítsuk egymással a hitet és cselekedetet és elvitatkozzunk a teológia egyik nagy kérdése, örök problémája felett: melyik a fontosabb. Egy ilyen vita lehet élvezetes szellemi torna azoknak, akik résztvesznek benne, de meddő és terméketlen, mert a kérdés úgy van megfogalmazva, hogy ne lehessen feleletet találni rá.

Egészen másképp jelentkezik a probléma és más jelentőséget nyer az alapíge, ha a hangsúlyt erre a szürke, jelentéktelen, különös kis szócskára helyezzük: „*csupán*“. Ez a kulcsa a rejtélynek, ez a kivezető út a teológiai vita labirintusából, ebben oldódnak fel az ellentétek, innen kiindulva táruul fel előttünk az apostol bölcsességének mélysége, gondolkozásának nagyvonalúsága. Ebben a szócskában jelentkezik Jakab apostolnak unitárizmusa. Ha tehát e szócskát figyelmen kívül hagyjuk, a hit és cselekedet olyan ellentétképpen áll előttünk ebben a mondatban, melyet unitárius szempontból sem megérteni, sem megmagyarázni nem tudunk. Ezzel a kis szócskával kiegészítve azonban eltűnik a látszólagos ellentét, feloldódik a felszínen mutatkozó különbözőség és mi igazolva látjuk benne unitárius vallásunk felfogását.

Igen, mi unitáriusok, amint azt nevünk is meghatározza, száműztük vallásunkból a kettőséget. Mi valóban egység hívők vagyunk. Szerintünk a világ, az élet harmonikus egységet képez. És minden látszólagos ellentét csak azt bizonyítja, hogy ismereteink még nem teljesek, a dolgok lényegéről szerzett tudásunk, alkotott fogalmaink még nem tökéletesek.

Nekünk unitáriusoknak sohasem képezett problémát a hit és a cselekedet. A kérdés, hogy melyik az értékesebb gyümölcs, a hit-e vagy a cselekedet, nem unitárius lélekben született meg. Mi sohasem folytattunk meddő vitát e két fogalom üdvöztető voltát illetően. Ettől minket megóvott a mi unitárius életfelfogásunk, mely az apostollal együtt hangsúlyozta: látjátok tehát, cselekedetből igazul meg az ember és nem *csupán* hitből.

Mi sohasem próbáltuk és talán nem is lehet megállapítani, hogy hol kezdődik az egyik és hol végződik a másik. Mint ahogy nem lehet elválasztani, még kevésbé szembeállítani egymással a virágot és a termést, az érzést, gondolatot és a szót, a beszédet, mely azt kifejezésre juttatja. Hiszen nincs olyan cselekedet, amely ne hitből születne, és nincs olyan hit, mely ne törekednék a cselekedeteken keresztül a megvalósulás felé. Az a cselekedet, mely nem hitből fakadt, nem tartozik szorosan lényegünkhöz, és az a hit, melynek nincsenek cselekedetei, meddő virág lelkünk fáján, mely ha lehullt, nyomában nem maradt létét igazoló termés. A hit és cselekedet ugyanazon lelki folyamat két szélsőséges pólusát jelöli meg. Az egyik a folyamat elindulása, kezdeti szakasza, a másik a célhozérés, a befejeződés. Az egyik a forrás, a másik a csermely, mely a forrásból fakad, táplálkozik. A hit a lélek legintenzívebb tevékenysége és mint ilyen a legmagasabb aktivitás. A tett, a cselekedet megnyilatkozási formáját megtalált hit és így a legértékesebb lelki magatartás. Így veszíti el a maga külön létét, egyéni életét ez a két látszólagos ellentétes fogalom vallásunk mindenben egységet kereső tanításában. Nagy jelentősége van tehát alapígenkben a „*csupán*“ szócskának. Enélkül nem is képzelhetné unitárius szószéken prédikáció tárgyát az alapíge: látjátok tehát, hogy cselekedetekből igazul meg az ember és nem *csupán* hitből.

Cselekedeteink a hit mélységéből fakadnak s így vallásunk azt követeli híveitől, hogy legjobb erőikkel, képességeikkel vegyenek részt a fejlődő életben.

Mindannak, ami az életet szolgálja, a világ tökéletesedését előmozdítja, joga van az élethez; mindaz, ami gátolja a fejlődést, akadályozza a szebb, tökéletesebb élet kibontakozását, önmagát itéli halálra.

Minden áldozatos cselekedet, minden szeretetből fakadó szó, minden komoly kötelességvállalás, hűséges szolgálat, mellyel mi, unitáriusok járunk hozzá ahhoz, hogy az emberiség megtalálja a békés élet felé vezető utat. Amen.

MÁTHÉ ZSIGMOND

AZ ÉN ATYÁM MUNKÁLKODIK, ÉN IS MUNKÁLKODOM

Jn 5,17

Bethesda tavának partjain betegeket gyógyít Jézus. A hálás betegek hírül viszik az országban ezt s így a farizeusok is tudomást szereznek róla. Kérdőre vonják Jézust: hogy mersz szombatnapon dolgozni, avagy nem tudod, mit parancsolt meg Isten? Jézus így felel: az én Atyám nem nézi, hogy hétköznap van-e vagy szombat, ő munkálkodik. A nap ragyogása az ő munkája, s ezt a munkát szombaton is végzi. Nem függesztheti fel, mert akkor rövid idő alatt összeomlana a világ. A fű, a fa, a gabona növekedése szintén az ő munkája, amit szombatnapon is végez. Hasonlóképpen szívünk dobogtatását is. Mi lenne, ha szombaton Isten a szívdobogtatás munkáját nem végezné. Félre hát képmutatók!

Az én Atyám ünnepnapokon is jót tesz = én is azt teszem.

Az én Atyám ünnepnapokon is gyógyít = én is gyógyítok.

Az én Atyám ünnepnapokon is munkálja boldogságunkat = én is munkálom.

1. „Az én Atyám...” Megtudjuk ebből a textusból mindenekelőtt, hogy Isten nem tétlen valóság. Nem olyan, hogy csak pihen s nézi, mint forog a gép. Isten cselekvő valóság, minden mozgások, cselekvések ősförése. Nem egy képzeletbeli mennyország trónon ülő királya. A tétlen Isten fogalma nem a mi Isten-fogalmunk.

2. Megtudjuk azt is, hogy ő mindezideig munkálkodik. A Biblia eredeti nyelvén e szó azt is jelenti, hogy állandóan, folytonosan, megszakítás nélkül. Isten tehát nemcsak időnként avatkozik bele a világ folyásába. Ő mindezideig folytonosan munkálkodik. Nem szabad megszakításnak lennie az ő munkájában. Isten munkájának fővonása a megszakíthatatlan, örök folytonosság.

3. Megtudjuk harmadszor, hogy nekünk is munkálkodnunk kell. Amikor teremtetésünk őshajnalán a lelkét belénk lehelte, az örök, a soha meg nem szűnő munkálkodás lelkét lehelte belénk. Azért kell munkálkodnunk, mert egylényegűek vagyunk vele. Amikor dolgozunk, Istenhez hasonlítunk, a vele való hasonló lényegünk nyilvánul meg. És fordítva: aki nem munkálkodik, az letépte magáról a hozzá való hasonlat legjellemzőbb vonását.

4. Azt is mondja a textus, hogy Istennel együtt kell munkálkodnunk. Mi következik ebből? Az, hogy Istennek szüksége van ránk, igényel minket. Az ő számára nélkülözhetetlenek vagyunk. Bár ő mindenható, mégis munkájának egy részét nélkülünk nem is akarja végrehajtani. Isten nevelő módszere ez. Isten szereti a velünk való munkaközösséget.

a.) A kenyérteremtés munkájában Isten nem nélkülözheti két karunkat. Ő adott rögöt, de azt termő humusszá mi tesszük. Ő adott magot, de azt a rögbe mi hullatjuk bele. Ő adott napfényt, de annak liszté omlott drága energiáját mi varácsoljuk át kenyérré.

b.) Vegyük az állattenyésztés példáját. Itt sem nélkülözhet minket Isten. Ő adott vadakat, de azokat szelid barmokká mi nemesítettük. Ő adott tápanyagot, de azt mi takarítjuk be és adjuk oda állatainknak észszerűen, okosan.

c.) A világszépítés munkájában is igényel minket Isten, itt is velünk együtt akar dolgozni. Ő adott követ, de abból szobrot mi faragunk, mi építünk; Ő adott hangot, de abból muzsikát mi szerzünk; Ő adott színeket, de azokból festményt mi csinálunk; Ő adott szavakat, de azokból zengő, megejtő költeményt mi faragunk.

d.) Az emberformálás munkáját is velünk kívánja Isten elvégezni. Milyen nagy rész jut ebből is nekünk! Ő adott gyermekáldást, de embert, jellemet belőle mi faragunk; Ő belénk oltotta az erkölcsi törvényt, de azt életté mi formáljuk; Ő adott észet, de azt alkotó munkára nekünk kell felhasználnunk; Ő adott hitet, de azt a boldogság és tisztaság eszközévé tenni mi vagyunk hivatva.

5. Isten munkálkodásának megtapasztalása engem munkára ösztönöz. Ez a textus mondanivalójának összegezése. Ebből következik, hogy az egészséges istenhit a munkakedvnek ösztönzője, forrása, vagy legalábbis az kell, hogy legyen.

A vallás munkaközösség Istennel. Legyen istenhitünk munkás lendületünknek forrása! Legyen örömünk az, hogy hatalmas munkatársunk van: Isten. Ámen.

GELLÉRD IMRE

SZÜKSÉG TINÉKTEK ÚJJÁSZÜLETNETEK

Jn 3,1—7

Minden vallás életében vannak sorsdöntő időszakok, amelyek annak további fejlődését meghatározzák. Minden vallás, történelme folyamán, elérkezik egy olyan pontig, amikor hívei lelkében visszatarthatatlan erővel jelentkezik egy vágy, szándék, akarat, újat, jobbat, nagyszerűbbet alkotni abból, ami régivé, elavulttá, időszerűtlenné vált. Minden vallás életében kiformálódik egy hősi időszak, amelynek eredménye megújulás, lelki, szellemi újjászületés, egyszóval reformáció.

Az Ószövetség vallása történetének legkimagaslóbb fejezetét a proféták működésének eredményeképpen megvalósult vallásos reformáció alkotja. Legfőbb reformátori tevékenységük, hogy Istenük ügyének önzetlen, bátor, félelmet és megalkuvást nem ismerő szolgálata mellett Istent azonosították a jóval; másszóval Istent az erkölcsi rend legfőbb őreként prédikálták és igazságosság, méltányosság, erkölcsi tisztaság és becsületesség gyakorlását követelték. A proféták népük vallás erkölcsi megreformálását, lelki újjászületését hajtották végre.

Aztán hosszú évszázadokra volt szükség, amíg egy új reformációra, a legnagyobbra és legalapvetőbbre sor kerülhetett. Ennek a reformációnak hirdetője, hordozója és megvalósítója Jézus volt. Ellenállhatatlan erővel lobogott lelkében a proféták öntudatos, félelmet nem ismerő nemes tüze és szent lendülete, de azok mindenikénél minden tekintetben több és nagyobb volt.

A János evangéliuma harmadik fejezete alapján újra lelki szemeink elé idézhetjük Jézus és Nikodémusz találkozását és beszélgetését, amelynek központi gondolata a reformáció, a megújulás, az újjászületés lehetősége és szüksége volt. Alapigénk Jézus egész lelkületét, gyökerében új, reformátori tartalmú prédikálásának lényegét elsőrangúan juttatja kifejezésre. Az evangélista színes leírásában szinte magunk előtt látjuk két egymással farkasszemet néző vallási felfogás képviselőit. Nikodémusz a régít személyesíti meg merev kötöttségeivel, akit megérint ugyan az újjászületés szele, de aki a hagyomány vasmarkaiból magát kiszakítani képtelen. Ezzel szemben tündöklő fényességben ragyog fel Jézus magasztos, lényéből életerőt és öntudatot sugárzó, lendületével és feltétlen hitével magávalragadó személyisége.

Jézus Nikodémusznak kb. ezeket mondja: egy olyan állapot felé törekszünk, amit így nevezünk: Istenországa. Mostantól kezdve új értelmet nyer ez a fogalom. Jelenti azt az életközösséget, amelyben az egyedüli feltétlen hatalom a szeretet. Nekünk, akik mindnyájan Isten egyenlő gyermekei vagyunk, hivatásunk van ezen a földön. Ez a hivatás Istennek, a szerető, gondviselő, simogató, megbocsátó és áldó édes jó Atyának dicsőítésében és az erkölcsi parancs feltétlen teljesítésében áll. Annak, aki az Istenországába be akar jutni, minden erejével azon kell lennie, hogy tudjon újjászületni. Ez azt jelenti, hogy a múlt, mint az ihletésnek és nemes hagyományoknak forrása, kötelez, de nem minden tekintetben köt. Ami a régiből elavult, attól megszabadulni legyen elég erőnk; ami szárnyaink emelkedésében akadályoz, kíméletlenül rázzuk le magunkról. A régi törvényt újra kell értékelnünk, új, üde, friss szellemmel kell megtöltenünk. Isten lelke szerint időről-időre újjá kell születnünk, hogy áldásaiban osztozó tagjai lehessünk Istenországnak.

Tudjuk, hogy Nikodémusz Jézustól csendben eltávozott, anélkül, hogy lelkében az újjászületés végbement volna. Nem volt elég ereje ahhoz, hogy az újjászületést önmagában megvalósítsa.

De nem csupán Nikodémusz volt az, akit az újjászületés, a reformáció szelleme magávalragadni nem tudott. Maga az egész keresztény egyház az első nagyszerű nemzedékek elmúlásával hosszú időre, több mint ezer esztendőre elveszítette annak a lehetőségét, hogy Jézus mindig időszerű figyelmeztetésének értelmében önmagában és tagjaiban lélekben

újra meg újra újjászülethessék. Néhány évszázad leforgása alatt a keresztény életeszemély olyan átalakuláson ment át, amely a Názáreti Jézus gondolatvilágával és célkitűzéseivel, az állandó megújulás, a lelki és szellemi reformáció szent eszméjével és magasztos gondolataival sok tekintetben a legteljesebb ellentétben állott. Magasan, érckeményen, sziklaszilárdan állott a középkori egyház, amely megingathatatlan tekintéllyel parancsolt és a közösség minden tagjától feltétlen, alázatos, hívő engedelmességet követelt. Aki e nagy, hívő engedelmesség szorító karjaiból szabadulni igyekezvén, az előírások vasajtóin, ha csak a leg-halkabban is, de kopogtatni merészelt, minden esetben a legkíméletlenebb megtorlás áldozata lett.

Ezt az örök időkre biztosnak látszó fundamentumot aztán alapjaiban ingatta meg két mozgalom: a reneszánszhoz kapcsolódó humanizmus és a reformáció, amelyek a 14., 15., illetve 16. századhoz fűződnek.

A humanizmus derűs mozgalma tulajdonképpen a középkor merevsége és dogmatizmusa, világtól való elkülönülése elleni lázadás volt. Fő jellegzetességei: menekülni vágyás a szellemi bilincsektől, és tiszta, őszinte sóvárgás egy tágabb, szélesebb világ után, ahol a tudás, az értelem és szépség fénye ragyogja be az életet.

A 16. század első felében megjelent a történelem színpadán a másik mozgalom, a reformáció, amelynek első nagy hőse, Luther Márton 1517 október 31-én kiszegelte híres 95 tételét a wittenbergi vártemplom kapujára.

A reformáció egyik alapvető hiányosságaként kell megemlítenünk, hogy az Isten és Jézus személyével kapcsolatos dogmák érvényességét teljes mértékben elismerte és fenntartotta. Ebben a tekintetben, ezen a rendkívül lényeges ponton reformációra egyáltalán nem került sor.

A mi nagy egyházalapítónknak, Dávid Ferencnek soha el nem múló, nagyszerű érdeme az, hogy évtizedek nehéz lelki vívódásai, értelmével, hitével és lelkiismeretével folytatott küzdelmei után Isten legdrágább ajándékában részesült: megtalálta Jézust, az embert és találkozott vele. A vallásos fejlődés egymásutáni szakaszain áthaladva, végre, élete legszentebb, legboldogabb élményeképpen hívő szemeivel és értelmével világosságával meglátta Jézust, a názáreti embert, a magasztos egyistenhit hirdetőjét és megvalósítóját, akihez nem imádkozunk, hanem akit követnünk kell. Dávid Ferenc lelki és hitbeli fejlődésének tetőfokán találkozott Jézussal és hős lélekkel meghalt érte.

Dávid Ferenc mind a humanizmusból, mind a reformációból azt, ami azokban valóban érték volt, önmagában és tanításaiban egyesítette és a szüntelen reformáció elvét, az állandó lelki újjászületés szükségességét következetesen képviselte és megvalósította. Élete munkájával megmutatta a haladás, a fejlődés, az örök reformáció útját; kijelölte az irányt a jézusi evangélium minél teljesebb megismerésére. Ez a dávidferenci szellem a humanizmusból és reformációból egyaránt táplálkozott.

Egyházalapítónk halálának évfordulóján újból ünnepélyes fogadalmat kell tennünk, hogy mindahhoz, ami a nagy jézustanítvány, Dávid Ferenc, valamint a több mint 400 esztendő áldott lelkű vezető személyiségei tanításaiban és példaadásában, és ez időszak szent tanulásaiban számunkra maradandó értékű, mindhalálilig hűségesek maradunk.

Nekünk az a magasztos hivatásunk, hogy az örök reformáció és a szüntelen lelki és szellemi újjászületés jézusi és dávidferenci örökségét hitéletünkben és mindennapi cselekedeteinkben újra meg újra valóssággá magasztosítsuk. Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy hitünkhöz, amit gondviselő Istenünktől drága, szent ajándékképpen kaptunk, mindhaláláig hűségeseknek kell bizonyulnunk, de ugyanakkor meg kell becsülnünk és tiszteletben kell tartanunk Dávid Ferenc szellemében mindazt, amit más vallásokhoz tartozók, más hitet vallók szentnek és alapvető értéknek tartanak, azon az alapon, hogy mi, Jézus tanításai értelmében ugyanannak a mennyei Atyának gyermekei, következőleg egymásnak testvérei vagyunk, akiket arról lehet megismerni, hogy egymást szeretjük. Nekünk gondolkozásunkkal és cselekedeteinkkel szüntelenül arról kell tanubizonytságot tennünk, hogy a hit és az értelem, a lelki elmélyülés és a józan ész, az imádkozás és felebaráti szeretet gyakorlása szervesen egybetartoznak, egymásnak elválaszthatatlan édes testvérei.

Legyen áldott a szent emlékezés és a jövőbe vetett feltétlen hit. Legyenek áldottak mindazok, akik a múltban a szüntelen lelki újjászületést hirdették és gyakorolták. És nyugodjék meg Isten áldása mindazokon, akik ma is a magasrendű emberi életet teljes lelkükkel éhezik és szomjuhózzák és annak diadaláért mindenüket odaáldozni készek. Amen.

Dr. KOVÁCS LAJOS

IMHOL VAGYOK, KÜLDJ EL ENGEM

Ézs. 6,1--8.

Az ókorban, már 3—4000 esztendővel Jézus születése előtt ismert volt önéletrajzok írása, emlékiratok készítése, amelyet főképpen a világbirodalmak uralkodói és kiemelkedő vezéregyéniségei gyakoroltak. Babilónia, Egyiptom és AsszírIA hatalmas uralkodói ezekben az írásaikban, amelyeket rendszerint agyagtáblákra vésettek, saját személyük dicséretét zengték azzal a szándékkal, hogy államvezetési bölcsességüket, valamint a különböző ellenségekkel folytatott háborúik és fényes győzelmek diadalmas emlékét az utókor számára megörökítsék. Ilyen természetű feljegyzések az utóbbi évtizedekben, a rendszeres tudományos ásatások eredményeképpen nagy számban kerültek felszínre és váltak ismertté.

Az ótestamentumi próféták könyvei, amelyek nagyrészt a Jézus születése előtti 8. és 5. évszázadok közötti időszakban, tehát mintegy két és fél ezer évvel ezelőtt keletkeztek, bizonyos tekintetben szintén önéletrajzok, emlékiratok, de azok az uralkodók önéletrajzaitól és emlékirataitól lényegileg különböznek. A próféták nem azért írtak, hogy saját személyüket előtérbe helyezték, hogy maguknak dicsőséget és hírnevet szerezzenek. Ők meggyőződésük szerint azt jegyezték fel, amit Isten

velük az elragadtatottság, a lelki élmény, a látomás nagyszerű pillana-
taiban közölt, és szent komolysággal, izzó lelkesedéssel hirdették azt,
amit Isten a válság óráiban vagy dorgálás vagy biztatás formájában
mondott.

*

Ézsaiás még egészen fiatal volt, amikor az alapígenkben felolvasott
elhívó látomásban részesült, amely profétává, Isten üzenetének szószó-
lójává tette.

Az élmény színhelye a jeruzsálemi templom volt. Ézsaiás minde-
nekelőtt egy óriási, vakító fényességben Isten trónját és a trónon ülő
Isten ragyogó palástjának a szélét látta. Aztán csodálatos, hatalmas
hangokat hallott, emberi és állati vonásokkal rendelkező hatszárnyú sze-
ráfoknak nevezett óriási lények ajkairól, amint megállás nélkül válto-
kozó énekeket énekeltek Isten dicsőítésére. Az egyiknek az éneke így
hangzott: „Szent, szent, szent a Seregeknek Ura!” A másik szeráf így
felelt: „Teljes mind a széles föld az ő dicsőségével!”

A profétát először szörnyű ijedtség, hatalmas rémület fogta el. Isten
nagyságával, fenségével és hatalmával szemben kicsinységének, erőt-
lenségének, bűnös voltának és tisztátalanságának tudata vett rajta erőt.
Úgy érezte, meg kell semmisülnie, mert földi szemei bepillantottak az
isteni dicsőség fényességébe és ragyogásába. És akkor csodálatos dolog
történt. A szeráfok egyike az áldozati oltárról egy fogóval egy izzó szén-
darabot emelt fel, azzal a profétához repült és ajkait megérintette, mi-
által bűnös, tisztátalan volta megszűnt és ő megtisztulva állhatott meg
Isten színe előtt, hallhatta szavait: „Kit küldjek el és ki mégyen el
nékünk?” és felelhetett Istenének mély, tiszta áhítattal és túlradó bol-
dogsággal: „Imhol vagyok én, küldj el engem!”

E nagyszerű látomásnak három kiemelkedő vonása van. Először:
Isten abszolút fenségének és az ember Istennel szembeni kicsiny, bűnös,
tisztátlan voltának a felismerése. Másodszor: Isten közelhajol az őt
dicsőítő és bűneit töredelmesen megvalló emberhez, megtisztítja és lel-
kében újjáteremti. Harmadszor: Isten hívó szavára, személyes megbízá-
sára a proféta örömmel és a szolgálat, a hivatás feltétel nélküli vállalá-
sával határozott igennel felel.

Ézsaiás mindenekelőtt Istennek mindenekfelett való fenségét és
szentségét hirdeti. A szentség olyan valamit jelent, ami kizárólagosan
Isten tulajdona. Ézsaiásnál az istenfogalom erkölcsi tartalmat kap. Isten
egyedülállóan jó. Ézsaiás proféciájának alapja, kezdete és vége, leglé-
nyegesebb jellegzetessége az Istenében való megingathatatlan, diadal-
mas hit és bizalom. Olyan hit lángolt benne, amely akkor sem ingott
meg egyetlen pillanatra sem, amikor az események egészen másképpen
alakultak, mint ahogyan azokat az emberi elme magának kiformálta, és
minden megrázkódtatás után még merészebben tört a magasba.

A tisztaság és tisztátalanság kultikus fogalmak voltak és abban az
időben minden vallás életében fontos szerepet játszottak. Személyekre,
dolgokra, vagy állatokra vonatkoztak, akik vagy amelyek valamilyen
okból istentiszteleti használatra állandó vagy átmeneti jelleggel alkalmatlanná váltak és Isten elé nem kerülhettek. Így pl. értékes tárgya-

kat, mint arany, ezüst, vas, réz, amelyek hadizsákmányként kerültek a nemzet birtokába, és amelyek tisztátalanoknak számítottak, tűzön viték keresztül, azaz minden bizonnyal beolvasztották, hogy azok a kultusz számára tisztává váljanak. Később a tűzben való beolvasztást csupán jelképesen végezték, úgy, hogy a szóbanforgó tárgyakat az oltáron levő izzó fogóhoz érintették, tehát tűzkeresztségekben részesítették. Ézsaiás is, miután ajkait a szeráf izzó széndarabbal megérintette, tisztává és így kultikus szolgálatra alkalmassá vált. A prófécia második jellegzetessége tehát annak felismerése, hogy Isten mindenhatóságával, abszolút tisztaságával és örökkévalóságával szemben az ember gyarló, bűnös, tisztátalan és múlandó. Isten azonban lehetővé teszi, hogy az ember hozzá közeledjék és bűneitől megtisztuljon.

A látomás harmadik lényeges vonása az azonnali, habozás nélküli készség, amellyel Ézsaiás Istennek hozzá intézett elhívó kérdésére válaszol. Ez a felelet Ézsaiás egész egyéniségét, határozott jellemét nagyszerű fényben mutatja. Amikor a másik nagy próféta, Jeremiás a prófétává való elhívást meghallja, megtorpan a feladat nagysága előtt és később is gyakran reszket, zúgolódik, panaszkodik egyedülléte, a vállára nehezedő teher és a sok ellenség miatt. Ézsaiás azonban azonnal így szól: „Imhol vagyok én, küldj el engem!” Örömmel lép arra az útra, amit Isten számára kijelöl. Hogy az neki milyen nehézségeket és veszélyeket fog jelenteni, meg sem kérdezi. És amit vállal, egy hosszú életen át a legteljesebb mértékben meg is valósítja.

A nagy időbeli távolság ellenére nagyszerű emberi tulajdonságaival nagyon közel áll hozzánk Ézsaiás, ez a nagyvonalú próféta, ez a talpig ember. Mindaz, ami foglalkoztatja, azóta is a hívő, vallásos ember állandó és véglegesen soha meg nem oldható problémája. Mindaz, amire Istene megbízásából, egy csodálatos látomás alapján népét tanította, ránk hívő emberekre vonatkoztatva most is teljes mértékben időszerű.

Mindaz azonban önmagában még nem elegendő. Újra meg újra alázatos, bűnbánó lélekkel el kell ismernünk gyarlóságunkat, hibáinkat, tévedéseinket, Isten és embertársaink ellen nap-nap után elkövetett cselekedeteinket. És imádkoznunk kell Istenünkhöz, hogy az oltár szent tűzéből vett izzó széndarabbal újra meg újra érintse meg tisztátalan ajkunkat és tisztátalan életünket, hogy lélekben megtisztulhassunk, bűneinktől megszabadulhassunk, a felfelé vezető úton elindulhassunk és az eszményi, tiszta világhoz, az Istenországba áldott világhoz közel érkezhessünk.

És végül áhítatos szívvel, szomjas lélekkel szüntelenül figyelniünk kell egy halk és szelid hangra, Isten felénk hangzó símogató beszédére. És minden pillanatban készen kell lenni az igenlő válasszal, amelynek lényege ez: add, hogy tudjak hinni, bízni és remélni Benned! Add, hogy tudjak családom, egyházam, népem, országom körében magasrendű emberként szolgálni a felebarátot, a Te képedre és hasonlatosságodra teremtett embert!

Szüntelenül áldott, szent lelki élmények után kell sóvárogniunk, hogy újra meg újra megszentelődve, lélekben és szeretetben újjászülve, Isten áldására méltókká magasztosulhassunk. Amen.

Dr. KOVÁCS LAJOS

HIVATÁSUNK ISTEN MUNKATÁRSÁVÁ LENNI

1 Kor. 3,7—9.

Pál apostol második hittérítői útja alkalmával jut el Korintusba. A nyüzsgő, eleven nagyvárost csakhamar megkedveli. Nem csoda, hogy ez a gyülekezet annyira szívéhez nő. Másfél évet tölt e gyülekezetben s örömmel látja, hogy milyen figyelmesen hallgatják az evangéliumot. Talán ezért lepődik meg, amikor hozzá érkezik a hír, hogy a korintusi gyülekezetben a pártoskodás szelleme ütötte fel fejét. De ezen a döbbeneten s meglepetésen felülkerekedik az apostol erős hite és útjára indul az első korintusi levél, hogy helyes útra térítse a pártoskodókat, megnyugtassa a háborgó lelkeket s erőt adjon az egész gyülekezetnek.

Szebben és igazabban ma sem tudnánk megfogalmazni az egységbe fogó hit lényegét, mint Pál apostol tette. A hívőnek szebb s magasztosabb hivatása van, minthogy azt széthúzással, gyűlölködéssel beárnyékolja, mert „mindnyájan Isten munkatársai vagyunk“. Ugyanezért állunk munkánk mezején, akár a magot hintjük, akár öntözzük a növekvő vetést, hogy Istenországa termése bőséges és áldott legyen.

Sokféleképpen próbálták értelmezni, mit ért Pál apostol az „Isten munkatársai“ kifejezés alatt. A mi unitárius felfogásunk az, hogy mi együtt vagyunk munkatársai Istennek. Isten teremtő gondolatának hordozói vagyunk s Vele együtt dolgozunk az egyházunkért. Isten szántóföldje az, amelyen mi szántunk, Isten háza az, amelyet mi együtt építünk. És Isten velünk van ebben a munkában, mint szerető Atya, akivel együtt szántunk, együtt építünk.

Az apostol megfogalmazása azonban elsősorban nekünk lelkészeknek döntő jelentőségű, mert számunkra élethívatus. Mi lehetünk és nekünk kell lennünk Isten munkatársai, akik a hívő lélek barázdájában szórjuk az evangélium magvait, akik az emberi lelket akarjuk szebbé formálni.

Isten munkatársa! Érzitek-e e szavak gyönyörűségét, de nehéz súlyát, felelősségét is? Micsoda cím! Milyen kitüntetés reánk nézve!

Isten örökkévaló és végtelen, mindentudó és mindenható. A tökéletesség maga, akiben nincs változás, akibe torkollik tér és idő.

Isten úgy szól hozzánk, mint az édesanya kis gyermekéhez, mint a mester kis inasához. S hogy valóban munkatársaivá nőjünk, az a legelső, hogy bennünk is kigyúljon a hívatus tüze, hogy lelkünk átforrósodjék hívő szavára.

Második kötelességünk nekünk unitáriusoknak megismerni Istent, akinek munkatársai vagyunk. Kialakítani lelkünkben azt az Istenképet, aki mint szerető Atya él és munkálkodik, s irányítja az életünket. Szükségünk van a helyes istenismeretre, amely lelkünk mindennapi élménye lesz. Csak így tudjuk felfogni céljait.

Ezek a célok itt és most valósulnak meg s a hívő ember által lesznek nyilvánvalóvá. Mindnyájan hordozunk tehát magunkban valamit ez isteni célokból: ki többet, ki kevesebbet. Am nem ez a fontos. Mert Isten világszépítő tervében nem' bír különösebb jelentőséggel, hogy valaki

plántál, vagy öntöz. A hangsúly azon van, hogy feladatunkat maradéktalanul elvégezzük, hogy Istennek segítségére legyünk. Annyit, amennyit erőnk és tehetségünk megenged! De ebbe aztán adjuk bele lelkünk legjavát, legdrágább értékeit. Az a gyülekezet, melyet a mi felelősségünkre bízott Isten, hadd lássa meg bennünk — akár szószéken állunk, akár a közösségi élet részesei vagyunk — Isten munkatársát.

És e munkában nem vagyunk egyedül. Mert egyik a másikkal — együtt — szolgatársakként vagyunk Isten munkatársai. Ebben az egyszerű igazságban micsoda erőforrás van, de milyen nagy felelősség is!

Nem vagyunk egyedül, előttünk mások jártak, sokan. Az elődök munkáját mindig meg kell becsülnünk, számba kell vennünk. Sokkal több alázattal és bizalommal, több reménységgel és hálaadással kell beállni a barázdába, mint általában szoktuk. Elődeinket is Isten hívta el és állította munkába, és ezért azoknak a munkájában is benne vannak az Ő céljai. Néha nagyon elrejtetten, sokszor szemmel nem is láthatóan — s mégis benne vannak.

Felelősség az, hogy a lelkész néha több évtizedig tartó szolgálatával rányomja a maga egyéniségének, teológiájának, emberi magatartásának bélyegét a gyülekezetre s azt egy bizonyos mértékig legalább is, a maga képére formálhatja. Az „én gyülekezetem“, szoktuk mondani büszkeséggel, féltő szeretettel. Bizonyára van ennek a kifejezésnek jó értelme is, ha a felelősséget, az elkötelezést, a hűséget akarja kifejezni. Nagy baj azonban, ha hiányzik belőle Isten munkatársának alázata, szerénysége. Annak a tudata, hogy nem a „miénk“ a gyülekezet, hanem azé, akitől a hivatást vettük — Istené.

Az előttünk járók szolgálatában Isten szerzett növekedést és adott jó gyümölcsöket. A magunkéban is csak tőle várhatjuk ugyanezt. Ez a reménység szeretetet, tiszteletet, megbecsülést teremthet bennünk egymás iránt, akik Isten munkatársai. Ámen.

SZABÓ ÁRPÁD

EGYHÁZI ÉLET

Az Egyházi Képviseelő Tanács első évnegyedi gyűlését f. év február 26-án tartotta, amikor Dr. Kiss Elek püspök és Dr. Barabássy László főgondnok elnöklete alatt különböző egyházközségi, egyházköri és egyetemes egyházi ügyekkel, valamint a f. évi Egyházi Főtanács előkészítésével foglalkozott.

E. K. Tanács az egyházközségek jelentéseiből megaláztatással vette tudomásul, hogy 1970-ben műemlék-jellegű templomaikon és a nem-műemlék jellegű egyházi épületeken nagy értékű javítási munkát végeztek.

A lelkésznevelés érdekében 24 teológiai hallgatónak, az 1970/71 tanév második félévére, E.K. Tanács több ezer lelei összegű ösztöndíjat és tanulmányi segélyt juttatott.

Az Egyházi Főtanács 1971. március 21-én tartotta évi rendes gyűlését Dr. Kiss Elek püspök és Dr. Barabássy László főgondnok elnöklete alatt. Tárgysorozatán püspök, E. K. Tanács és Nyugdíjpénztár évi jelentései, számadások, költségvetés és választások szerepeltek.

E. Főtanács az előterjesztett jelentéseket, a tárgyalás folyamán elhangzott hozzászólások és javaslatok figyelembevételével, elismeréssel elfogadta, kiemelve a lelkész továbbképzés és az énekvezérképzés szükségét. A Nyugdíjpénztár jelentésével kapcsolatban a Főtanács újólá kimondotta, hogy amennyiben az 1971. évre előírányozott fenntartói járuléka az év folyamán nem bizonyulna elegendőnek, az 1970. évi főtanácsi határozat értelmében, a nyugdíjintézetet egyházi központi juttatásban részesíti.

Főtanácsi Bizottság elismeréssel emlékezett meg Dr. Kiss Elek püspök, Dr. Barabássy László és Székely János főgondnokok egyházépítői munkásságáról.

A főtanácsi istentiszteleten Máthé Sándor székelykereszturi lelkész prédikált Jn 13, 34—35. alapján; az énekvezéri szolgálatot Utó Gyula torockói énekvezér végezte.

Lelkeszi tájékoztató értekezlet

A lelkeszek továbbképzését szolgáló első és második negyedévi értekezletek tárgyát: „Románia nemzetgazdasági fejlődésének távlatai az új öt éves terv tükrében; lelkész szerepe a nemzetgazdaság megszilárdításában“, „Románia erőteljes jelentkezése a nemzetközi életben (politikai, gazdasági és kulturális szempontból; nemzetközi súlyunk előfeltételei; a lelkész feladatai)“ c. közérdekű, valamint „A konfirmációi előkészítés anyaga és módszere“, és „Jézus felfogása Istenről“ c. teológiai előadások képezték.

Lelkésznevelés

Az 1970—71. tanév első félévének végén, f. év február 8—9. napjain, Dr. Kiss Elek püspök a „csendes napok“ keretében teológiai hallgatóinknak négy lelkésznevelői előadást tartott. Az előadásokat áhítattal egybekötött bibliamagyarázat vezette be Dr. Kovács Lajos és Dr. Erdő János részéről. Az előadás és bibliamagyarázat központi gondolata „az unitárius lelkész hivatása“ volt.

Az Egyetemi Foku Egységes Protestáns Teológiai Intézet f. év június 26. és 27. napján tartotta az évváró ünnepélyt és istentiszteletet.

Az intézet I—IV. évfolyamát az 1970—71 tanévben 26 unitárius hallgató végezte el: IV. évf.: Fazakas Dénes, Finta József, Incze Kornél, Kovács István, Veszeloyszky Iván; III. évf.: Biró Gyula, Dancs Lajos, Farkas László, Ferencz Gábor, Nyitrai Levente, Pál Ádám, Pálffy Tamás, II. évf.: Adorján Levente, Fekete Attila, Fodor György, Forró Tamás, Kiss Mihály, Vass Mózes; I. évf.: Balázi László, Bartha Sándor, Gyergyay Árpád, Kedei Mózes, Kotecz József, Kovács Sándor, Nyitrai Csongor, Száva Péter.

A hallgatók közül általános jeles tanulmányi eredményt értek el: Nyitrai Levente 10, Finta József 9,81, Balázi László 9,78, Fodor György 9,56, és Kovács Sándor 9,28. Az intézet legjobb előmenetelű hallgatója általános 10-es eredménnyel Nyitrai Levente III. éves hallgató volt.

Az évváró ünnepélyen a fenti hallgatókon kívül még jutalomban részesültek: Balázi László mint a héber nyelvi verseny győztese, aki görög nyelvből 2. díjat is kapott; Fodor György a görög nyelvi verseny győztese, valamint Kovács István, aki az egyházi beszédpályázaton szorgalmi díjat, és mint a legjobb homiletikai dolgozat készítője jutalmat nyert. A román nyelvben tanúsított előmeneteléért Nyitrai Levente és Fodor György jutalomban részesült.

Vizsgák:

Teológiai szakvizsgát tett f. év június 28—29. napjain Finta József „jó“ (8,00) és Incze Kornél „elégséges“ (6,66) általános eredménnyel.

Lelkészképesítő vizsgát tett f. év június 30-án Zsigmond Csaba Attila kobátfalvi gyakorló segédlelkész általános „jó“ (9,00) eredménnyel.

A *Teológiai Intézetek ökumenikus munkaközössége* ez év március 18-án Kolozsváron, június 3-án Szebenben tartott gyűlést. A kolozsvári gyűlés főreferátumát „Közösen felelősek vagyunk egy jobb világért“ címen Dr. Ion Bria bukaresti intézeti tanár tartotta. „A keresztény egyházak és Európa biztonságának kérdése“ címen Dr. Christoph Klein szebeni asszisztens, valamint „A szolgáló teológia (Isten szolgálja az emberek szolgálói is)“ címen Ioan Ică szebeni asszisztens tartottak előadást.

A június 3-án Szebenben tartott gyűlésen a főreferátumot Dr. Dávid Gyula kolozsvári intézeti rektor tartotta „A szolidaritás etikája és egymás megsegítése“ címen. „Etikai szabadság és felelősség napjainkban“ címen Dr. Corneliu Sirbu szebeni intézeti professzor, „Keresztény ekumené és a világ egysége“ címen Stefan Alexe bukaresti asszisztens tartottak felolvasást.

Mindkét gyűlésen résztvettek a testvéregyházak vezetői, az ortodox és protestáns teológiai intézetek tanárai, az ortodox teológiai szemináriumok igazgatói, valamint Dr. Nemeček József, a gyulafehérvári r. kath. Teológiai Intézet rektora. A következő gyűlés színhelye a bukaresti Ortodox Teológiai Intézet lesz.

A magas színvonalú előadások és értékes hozzászólások az egyházak ökumenikus szellemben való együttműködése és megértése gondolatát jelentős mértékben erősítették.

Brian L. Golland, lelkész, az angol unitárius egyház új főtikára, meglátogatta Egyházunkat f. év március 9—16 napjain. Hivatalában Dr. John Kielty-t követte, akinek 1968. évi látogatása és zsinati szereplése elevenen él emlékezetünkben. Röviddel hivatalba lépése után utóda, Brian L. Golland, is kötelességének érezte, hogy közelebbről megismerje egyházunkat.

Március 10-én érkezett Kolozsvárra. Miután tisztelgő látogatást tett Dr. Kiss Elek püspöknél, meglátogatta egyházi központunkat. Ezt követően a kolozsvári unitárius vonatkozású műemlékeket tekintette meg.

Március 11-én Dr. Kiss Elek püspök és Dr. Barabássy László főgondnok elnöklété alatt tartott értekezleten Brian L. Golland ismertette az angol unitárius egyház és intézményei helyzetét, valamint rövid helyzetképet nyújtott az Egyesült Államok, Kanada, Dél-Afrika, Ausztrália és Újzeland unitárius egyházairól. Ezt követően Dr. Kovács Lajos egyházi főjegyző ismertette Egyházunk életét különös tekintettel a lelkésznevelésre. A beszámolók értékes eszmecserét váltottak ki. Az értekezlet végén Brian L. Golland meglátogatta hivatalában Dr. Dávid Gyula teológiai intézeti rektort és találkozott az unitárius teológiai hallgatókkal is.

Márcus 12-én, Dr. Erdő János és Sebe Ferenc kíséretében, Simén Domokos ádamosi lelkész autójával, Dévára utazott, ahol megtekintette a várban elhelyezett Dávid Ferenc emlékművet. Útközben meglátogatta Tordán a főtéri katolikus templomot, ahol 1568-ban kihírdették a vallásszabadság törvényét, az unitárius templomot és a városi múzeumot; majd a nagyenyedi unitárius templomot, a szászsebesi evangélikus templomot, valamint a gyulafehérvári katolikus és ortodox katedrálist.

Március 13-án, Dr. Kovács Lajos egyházi főjegyző kíséretében, ifj. Végh Mihály alsórákosi lelkész afia autóján, Brian L. Golland Brassóba utazott, útközben megtekintve a dícsőszentmártoni, medgyesi, segesvári és olthévi unitárius templomokat. Brassóban meglátogatta az egyházközséget, és mint vendég részt vett egy házassági megáldási szertartáson. Brassóból március 14-én Nagyajtára ment, ahol a vasárnapi istentisztelet keretében angol nyelven prédikált Dr. Kovács Lajos egyházi főjegyző tolmácsolása mellett. Vasárnap délután megtekintette a bölöni, sepsiszentgyörgyi, árkosi és köröspataki egyházközségek templomait.

Március 16-án, Dr. Kovács Lajos egyházi főjegyző kíséretében kihallgatáson jelent meg Gheorghe Nenciu, a Vallásügyi Hivatal alelnökénél. A kihallgatás szívélyes légkörben folyt le.

Brian L. Golland március 16-án fejezte be látogatását és tért vissza hazájába. Személyében képzett teológust és kiváló egyházszerző lelkészt ismertünk meg. Látogatása egyházaink között fennálló 150 éves kapcsolat további erősödését szolgálta.

Nyugalomba vonult lelkészek

Biró Izsák — Szentgerice — és Máthé Sándor — Újszékely — 48, illetve 45 évi szolgálat után 1971. I. 1-én, Pál Dénes — Alsóboldogfalva — 46 évi szolgálat után f. év V. 2-án nyugalomba vonultak.

Személyi változások a lelkészek sorában

Meghívás alapján kinevezést nyertek: Csongvay Attila gagyi lelkész Szentgericére 1971. II. 8-án, Halmágyi Csaba lókodi lelkész Gagyba, f. év III. 31-én és Keresztes Sándor segédlelkész Csehétfalvára f. év V. 12-én.

Pályázathírdetés prédikáció írására

E. K. Tanács 498/1971. sz. alatt pályázatot hírdetett egyházi beszéd írására: vasárnapi istentiszteletre 1 Jn 4,20 és szabadon választott textus, valamint ünnepi istentiszteletre, (karácsony, húsvét és pünkösd) szabadon választott textus alapján. A díjnyertes beszédek egyenként 200 lej jutalomban részesülnek.

A jelgével ellátott pályamunkák 1971. november 1-ig küldendők be az E. K. Tanács címére. A pályázat eredményének kihírdetése és a díjak ünnepélyes kiosztása az 1972. évi Egyházi Főtanácson történik.

HÍREK

Az I.A.R.F. (Unitárius Egyházak és Szabadelvű Vallásos Szervezetek Nemzetközi Társulata) — *Végrehajtó Bizottsága* f. év április 25—27. napjain Wassenaarban (Hollandia) gyűlést tartott. A végrehajtó bizottság Dr. Dana McLean Greeley elnöklete alatt a Világszövetség 1972. évi heidelbergi kongresszusának előkészítésével és más folyó ügyekkel foglalkozott. A gyűlésen Egyházunkat Dr. Kovács Lajos egyházi főjegyző-teol. tanár képviselte.

Az Európai Egyházak Konferenciája 6. nagygyűlését Nyborgban (Dánia) tartotta f. év április 28—május 3. napjain. Főtémája: „Isten szolgálói — emberek szolgálói“. A szeretet kettős parancsának megvalósításával hat szekcióban foglalkoztak: 1. A szolgálat teológiája és a teológia szolgálata a jelen helyzetben, 2. Mit jelent ma az istentisztelet?, 3. Egyházak és keresztények szolgálják a társadalmat — küzdelem a szociális és gazdasági igazságért, 4. Az egyházak és keresztények békeszolgálata és kibékítésszolgálata Európa politikai feszültségei közepette és a világban, 5. Az egyház jövőbeli feladatai — az európai egyházi, társadalmi, kulturális, politikai és gazdasági helyzet, mint kihívás a jövő keresztényei számára.

A nyborgi gyűlés a „szolgálat teológiája“ mellett foglalt állást, mely egyre inkább vezető gondolattá válik Keleten és Nyugaton egyaránt.

Az Angol Unitárius Egyház Főtanácsa évi rendes gyűlését f. év április 16—20 napjain tartotta Birminghamben.

Főtanács az egyház új elnökének Herbert John McLachlan, cambridgei lelkészt választotta. H. J. McLachlan teológiai tanulmányait a manchesteri egyetemen és a Unitarian College intézetben végezte 1926—32. években. Egyháztörténeti tanulmányokat végzett a heidelbergi egyetemen és az oxfordi Manchester Collegeban. 1944—1951. években mint az oxfordi Manchester College teológiai intézet tanára és rektora, 1952-től mint lelkész a belfasti, 1967-től pedig a cambridgei egyházköztségben végzett értékes egyházépítő munkát. Lelkészi szolgálata mellett a teológiának is kiváló művelője. H. J. McLachlan 1968-ban részt vett a 400 éves zsinati ünnepségünkön.

A főtanácsi gyűléssel kapcsolatban tartott „Essex Hall“ előadás: Dr. Kenneth Mellanby „A világ szennyeződési veszélye“, és Margaret Barr unitárius lelkész nő beszámolója „Életem és munkám Indiában“, nagy érdeklődést váltott ki.

A *Béke-világtanács* f. év május 12—16. napjain Budapesten tartotta közgyűlését, melynek keretében a nemzetközi békemozgalom időszerű kérdéseivel foglalkozott. A közgyűlés az indokínai agresszióról, a közkeleti helyzetről, az európai béke és biztonság kérdéseiről, a faji megkülönböztetésről és a neokolonizációról, továbbá a leszerelés kérdéseiről fontos határozatokat hozott. Közgyűlés végén, a BVT felhívást intézett valamennyi ország népeivel a békemozgalom további erősítésére. Hazánk békevédelmi munkájának elismeréseként Tudor D. Ionescu professzort, az Országos Békevédelmi Bizottság elnökét beválasztották a Béke-világtanács elnökségébe.

A *Magyarországi Unitárius Egyház Zsinati Főtanácsa* f. év május 23-án rendkívüli ülést tartott Budapesten. A Zsinati Főtanács az egyházi szervezeti törvény korszerűsítésével foglalkozott.

A *Keresztény Békekonferencia* f. év szeptember 30—október 3 napjain tartja világgyűlését Prágában.

Felvételi tájékoztató.

Az *Egyetemi Foku Egységes Protestáns Teológiai Intézet* az I. évfolyam felvételi vizsgáját szeptember 13—18. napjain tartja. A felvételi vizsga iránti kérés szeptember 10-ig kell a rektori hivatalhoz benyújtani.

A doktori tanfolyam felvételi vizsgájának ideje: szeptember 20—30. Az érdeklődők forduljanak részletes tájékoztatásért a rektori hivatalhoz. (Cluj, Piața Victoriei 13.)

Halottaink

Csifó Nagy Lászlóné Csefkó Éva 1971. március 24-én, 64 éves korában Kolozsvárt elhunyt. Nagy részvét mellett temették el a házsongárdi evangélikus temetőbe.

Lófi Béla ny. igazgató-tanító, énekvezér f. év március 20-án, 90 éves korában Kolozsvárt elhunyt. A házsongárdi temetőbe helyezték örök nyugalomra.

Nagy Béláné Lidák Margit, lelkész özvegye, f. év április 4-én 89 éves korában, Segesváron, hunyt el. Mint az egyházköztség halottját, nagy részvét mellett temették el a katolikus temetőbe.

Kovács Lajosné Mántó Erzsébet, lelkész özvegye, f. év június 3-án 89 éves korában, Sepsiszentgyörgyön elhunyt. Nagyszámú gyülekezet részvétele mellett helyezték a református temetőben örök nyugalomra.

Lőrinczi Mihályné dr. Bedó Júlia, ny. ügyvéd, lelkész hitvese, f. év június 15-én, 59 éves korában Kolozsváron elhunyt. Nagy részvét mellett helyezték a házsongárdi temetőben örök nyugalomra.

Pihenésük legyen csendes, emlékük áldott!

Könyvszemlét a következő számban pótoljuk.

SEMĂNĂTOR CREȘTIN

Revista Bisericii Unitariene din R. S. România

Anul 77.

Nr. 3¹

1971

Cluj

CUPRINSUL

Salutăm 23 August	103
Dr. Lajos Kovács	
Străduințe ecumenice în comunitățile creștine primitive	105
Date despre Toroczkai Máté	111
Manifestul Consiliului Mondial al Păcii	114
Mesajul Bisericii Unitariene din Marea Britanie	117

LUCRARI OMILETICE

Lajos Nagy	
Dumnezeu nu mă părăsește	118
Brian L. Golland	
Ceea ce pretinde Dumnezeu de la tine	120
Zsigmond Máthé	
Credință și fapte	122
Imre Gellérd	
Tatăl meu lucrează pînă acum și eu de asemenea lucrez	124
Dr. Lajos Kovács	
Trebuie să vă nașteți din nou	125
Iată mă, trimite-mă	128
Árpád Szabó	
Menirea noastră este de a deveni colaboratorul lui Dumnezeu	131
VIAȚA BISERICIASCĂ	133
ȘTIRI	137

Colectivul de redacție — Editors:

Președintele: P. S. S. Dr. Kiss Elek episcopul bisericii unitariene; Membrii: Dr. Lajos Kovács (redactor responsabil), Dr. János Erdő (redactor responsabil adjunct), Árpád Szabó și Dezső Szabó (redactori), Ferencz Sebe și Dr. János Szathmáry.

Redacția — Editorial office:

Cluj, Bd. Lenin nr. 9. R. S. România, Tel: 146—09.

CHRISTIAN SOWER

Journal of the Unitarian Church in R. S. Romania

Volume 77.

1971

Number 3

Cluj

CONTENTS

We greet August 23rd	103
Ecumenical endeavours in the primitive Christian communities, L. Kovács	105
Facts about Toroczkai Máté	111
The Appeal of the World Council of Peace	114
The Greetings of the Unitarian Church from Great Britain	117

PULPIT

God does not forsake me, L. Nagy	118
What does the Lord require of you, B. L. Golland	120
Faith and work, Zs. Máthé	122
My Father works even until now, and I work, I. Gellérd	124
You must be born anew, L. Kovács	125
Here am I, send me, L. Kovács	128
It is our calling to become God's fellow-workers, A. Szabó	131

CHURCH LIFE 133

NEWS 137

